

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΧΩΡΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥΣ

Πολλά αγροτικά σχολεία μεμακρυσμένα ὅπως δὴποτε τῶν μεγάλων κέντρων εἶνε ἐντελῶς κλειστά ἢ λειτουργοῦσιν ἀτελῶς διὰ τὴν ἑλλειψιν διδασκάλων.

Τὸ σχολικὸν ἔτος προχωρεῖ καὶ τὰ τέκνα τῶν αγροτῶν στεροῦνται πάσης παιδείσεως, ὅχι διότι δὲν ὑπάρχει σχολεῖον εἰς τὸ χωρίον ἢ διότι οἱ γονεῖς θέλουσι ν' ἀφήσωσιν ἀγράμματα τὰ τέκνα των, ἀλλὰ διότι ἀρνοῦνται νὰ μεταβῶσιν ἐκεῖ καὶ ν' ἀναλαβῶσι τὴν διδασκαλίαν οἱ ἀναγκαιούντες διδάσκαλοι.

Ὁ δὲ λόγος τῆς ἀρνήσεώς των ποῖος;

Ὅτι δὲν πληρῶνονται; Ὁχι.

Ὅτι δὲν εἶνε φιλόξενοι οἱ κάτοικοι; Ὁχι.

Ὅτι δὲν εἶνε ὑγιεινὸς ὁ τόπος; Ὁχι.

Τί λοιπόν;

Ὅτι τὸ χωρίον, ὅπου πρόκειται νὰ παραμείνωσιν οἱ διδάσκαλοι δὲν ἔχει τὴν τύρβην καὶ τὴν ὀχλοσὴν τῶν πόλεων. Καὶ οἱ διδάσκαλοι, χωρὶς θέατρα, χωρὶς καφενεῖα, χωρὶς περιπάτους, χωρὶς πολυκοσμίαν τέλος πάντων, στενοχωροῦνται, πλήττουσιν ἐκεῖ, κινδυνεύουσι νὰ πάθωσιν ἐξ ὑποχονδρίας!

Τί ἀπλούστερον καὶ τί φυσικώτερον τούτου; Ἄνθρωποι δὲν εἶνε τάχα καὶ αὐτοὶ;

Ὅπως ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι οἱ ζητοῦντες θέσιν εἰς τὰς μεγάλας πόλεις ἢ τοῦλάχιστον εἰς τὰς πλησίον αὐτῶν κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία, δὲν ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ πράττωσι καὶ οἱ διδάσκαλοι;

Μήπως εἶνε τάχα αὐτοὶ οἱ ἀπόκληροι τῆς κοινωνίας διὰ νὰ ρίπτωνται εἰς τὰς ἐρημίας, διὰ νὰ ἐξορίζωνται εἰς τὰ βουνά;

Ὁχι βέβαια.

Καὶ ἀκριβῶς διότι εἶνε καὶ ὅπως διάφορον ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ὑπάλληλους, καὶ καὶ ὑπέρτερον ὅλων τῶν λειτουργῶν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ὀφείλουσι νὰ μὴ σκέπτονται καὶ νὰ μὴ πράττωσιν ὅ,τι σκέπτεται καὶ ὅ,τι πράττει ὁ ὑποτελώνης ἢ ὁ γραμματεὺς τοῦ εἰρηνοδίκου καὶ τῆς ἐφορίας ὁ πρωτοκολλητής.

Καὶ ἐκεῖνοι κακῶς σκέπτονται καὶ κακῶς πράττουσιν ἀποφεύγοντες νὰ ὑπηρετήσωσι τὴν πατρίδα αὐτῶν ἐκεῖ ὅπου ἔχει τὴν ἀνάγκην των, ἀρνούμενοι τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος, ὁσάκις τοῦτο δὲν εἶνε σύμφωνον πρὸς τὰς ὁρέξεις των. Καὶ ἐκεῖνοι φέρονται ἐν εἰρήνῃ καθ' ὅν τρόπον οἱ θεῖοι καὶ οἱ βεψάσπιδες ἐν πολέμῳ.

Ἄλλ' ὁ διδάσκαλος εἶνε ὁ μᾶλλον ἄξιος μου-

φῆς καὶ φόγου. Διότι ὁ διδάσκαλος, ὁ ἐμπνεόμενος ἐξ ὑψηλοτέρων ἰδεῶν καὶ εὐγενεστέρων αἰσθημάτων, συμφῶνως πρὸς τὸ ἱερὸν ἀξίωμα του καὶ τὴν ὄντως θεῖαν ἀποστολὴν του, πρέπει νὰ αἴρεται ὑπεράνω παντὸς εὐτελοῦς καὶ ταπεινοῦ καὶ νὰ προβάλλῃ πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἑαυτὸν πρότυπον ὡς πολίτης καὶ ὡς ἄνθρωπος.

Συμβαίνει δὲ διὰ τὸν διδάσκαλον καὶ κατὰ ὅλους διάφορον καὶ ἐξαιρετικόν, τὸ ὅποιον δὲν ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν λοιπῶν ὑπάλληλων τῆς πολιτείας.

Ὁ διδάσκαλος εἶνε τόσῳ μᾶλλον εὐεργετικὸς καὶ ἢ ὁρατὶς αὐτοῦ τόσῳ μᾶλλον εὐρεῖα, ὅσῳ ἀμαθέστεροι καὶ ἀπαιδευτότεροι ἐκεῖνοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔρχεται νὰ διδάξῃ.

Εἰς τὰ ἀπώτερα χωρία, εἰς τοὺς μεμακρυσμένους τῶν κέντρων πληθυσμούς, ὅπου οἱ γνωρίζοντες γράμματα μετροῦνται ἐπὶ τῶν δακτύλων, ἡ ἀποστολὴ τοῦ διδασκάλου ἔχει τι τὸ ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἱεραποστόλου μεταξὺ τῶν ἀγρίων.

Ἄλλ' ἡ ἀναλογία περιορίζεται μόνον ὡς πρὸς τὴν ἱερότητα καὶ τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς, διότι ὁ εὐτυχὴς διδάσκαλος, ὁ μεταξὺ ἀξέστων, ἀλλ' ἀγαθῶν χωρικῶν διατρίβων, πᾶν ἄλλο ἢ κινδύνους διατρέχει, οἷους ὁ μεταξὺ ἀνθρωποφάγων κηρύττων τὸ εὐαγγέλιον ἱεραπόστολος.

Τούναντίον εἶνε ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ σεβασμοῦ ὅλων, ὁ σύμβουλος πάσης ὑποθέσεως καὶ ὁ παρήγορος πάσης ὀδύνης, φάρος σφοδρῆς ἐν μέσῳ τοῦ πελάγους τῆς ἀμαθείας.

Αὐτὸς ὁ ταπεινὸς καὶ εὐτελής διδάσκαλος ἐνὸς ἐκ τῶν πολλῶν σχολείων πολυανθρώπου πόλεως, ἄγνωστος εἰς πάντα ἄλλον πλὴν τῶν μαθητῶν του, καθίσταται ἐπιφανὴς καὶ περίοπτος ἐν τῷ μοναδικῷ σχολείῳ τοῦ χωρίου.

Ἄλλὰ καὶ ὑπὸ ἐποψίν διαίτης ὅποια διαφορὰ;

Ἐν μὲν τῷ χωρίῳ ὁ διδάσκαλος ζῆ ὡς ὁ εὐπορώτατος τῶν κατὰ τὸν διαγῶν ἐν μέσῳ τοῦ καθαροῦ ἀέρος δασῶν καὶ λειμώνων καὶ ἀποταμιεύων μέρος ἐκ τῶν οικονομῶν του.

Ἐν δὲ τῷ πολυδαπάνῳ βίῳ τῆς πόλεως μετὰ τὸν γλίσχρον μισθὸν του μόλις ἀποζῆ, κατοικῶν ἐντὸς ὑγροῦ καὶ στενοχώρου οἰκίσκου πλήρους βύπων καὶ μολυσμάτων, τρώγων τροφήν πενιχράν καὶ ἀνεπαρκῆ, καὶ σύρων τὸ σαρκίον αὐτοῦ καθ' ἡμέραν ἀσθενέστερον μέχρι τῆς διδασκαλικῆς ἔδρας, ἕως οὗ πέσῃ θύμα ὀξείας τινὸς ἢ συνηθέστερον χρονίως νόσου καὶ παραδώσῃ τὴν πολυπαθῆ ψυχὴν του ἐπὶ τῆς ψάθης ἢ ἐπὶ τῆς κλίνης νοσοκομείου.

Ἄλλ' ἔχει εἰς ἀντάλλαγμα τὴν ὑψηλὴν τιμὴν ὅτι λέγεται διδάσκαλος μεγάλης τιμῆς πόλεως καὶ ὄχι χωρίου! Ἐχει τὴν ἐξοχὸν ἀπόλαυσιν ὅτι μεταβαίνει εἰς τὸ σχολεῖον δι' ὁδῶν πολυανθρώπων, ὅτι περιπατεῖ ἐπὶ μαρμαροστρωτῶν πεζοδρομίων, ὅτι πίνει τὸν καφέν του ἐντὸς περιχρυσῶν καφετειῶν, ὅτι διέρχεται μίαν ἢ δύο ἐσπέρας τοῦ ἔτους εἰς τὸ θέατρον!

Ὡς νὰ δύνανται νὰ συγκριθῶσι ταῦτα πάντα πρὸς τὰς ἀπολαύσεις, ἃς παρέχει ἡ ἀγροτικὴ ζωὴ δι' ἄνθρωπον καὶ ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς καὶ αἰσθητικῶς ἀνεπτυγμένον, ὁποῖος ὑποτίθεται ὅτι εἶνε ὁ διδάσκαλος, καὶ ὡς νὰ δύναται νὰ συγκριθῆ ἡ τιμὴ τοῦ νὰ εἶνε τις ὁ ἔσχατος μεταξὺ τῶν κατοίκων πόλεως πρὸς τὴν τιμὴν τοῦ νὰ εἶνε ὁ πρῶτος μεταξὺ τῶν κατοίκων ἐνὸς χωρίου!

Καὶ οὕτω μὲν ἔχουσι ταῦτα θεωρητικῶς, ἀλλ' ἀφοῦ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀποδεικνύεται ὅτι τοῦ κοινωνικοῦ ἐκφυλισμοῦ θύματα καὶ ἐκ τῶν διδασκάλων πολλοὶ ἀποστέρουσι νὰ μεταβῶσιν ἐκεῖ ὅπου δὲν ἔχουσι τὰς δὴθεν ἀνάσεις καὶ τὰς ἡδονὰς τῶν πολυανθρώπων κέντρων τί πρέπει νὰ γείνη;

Διὰ νὰ ἐκλείψῃ ὁ κίνδυνος τοῦ νὰ μένωσι τὰ σχολεῖα πολλῶν χωρίων χωρὶς διδασκάλους, πρέπει αὐτὴ ἡ πολιτεία νὰ νομοθετήσῃ ὅπως ἀπαντῆσιν οἱ διδάσκαλοι ὑποχρεωτικῶς ὑπηρετῶσιν ἐν ἀρχῇ τοῦ σταδίου τῶν ἐπὶ τινὰ ἔτη εἰς ἀγροτικὰ σχολεῖα.

Καὶ τὰ ἔτη αὐτὰ δὲν θὰ εἶνε—ὄχι—τὰ χειρότερα τῆς ζωῆς τῶν! . . .

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Ἡ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ¹

1791—1836

Ἐλάχιστον μετὰ τὴν προηγουμένην ἀνεφάνη ἡ

η) Ἀνεξάρτητος Ἐφημερίς τῆς Ἑλλάδος,

ἐπίσης ἐν Ἰόρρα, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1827. Συντάκτης αὐτῆς ἦτο ὁ Παντελεῆς Κ. Παντελεῆς, καθ' ἃ ἀνακινῶσι ὁ Α. Π. Βρετὸς. Καὶ ἡ Ἀνεξάρτητος σχεδὸν συγχρόνως μετὰ τῆς *Abeille* ἐγκατέλειπε τὴν Ἰόρρα κατὰ Μάρτιον τοῦ 1828 μεταφερθεῖσα εἰς Αἰγίνα, τὴν καθέδραν τοῦ Κυβερνήτου Ι. Καποδιστρίου. Ὁ Μαρτίνος Π. Βρετὸς ἐν τῷ Ἐθν. Ἡμερολόγιῳ 1871 σελ. 482 λέγει «Ὁ Παντελεῆς ἦτο ἀμαθής, σχεδὸν ἀγράμματος, ἀλλ' ἐπαθάνετο διὰ τὴν ἐφημεριογραφίαν». Ὁ χαρακτήρ οὗτος τοῦ ἀνθρώπου τὸν ἔφεραν εἰς διχονοίας μετὰ τῶν ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι τὸν Μάϊον ἤδη τοῦ 1828 «διέκοψαν τὴν

περαιτέρω διάρκειαν τῆς ἐφημερίδος», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Φιλήμωνος. Ὁ Παντελεῆς ἀνέλαβε τῷ 1838 τὸ ὑπό τοῦ Ι. Ι. Ρόβερτσον διευθυνόμενον «Ἐξ Ἀμερικῆς Φιλελληνικῶν Τυπογραφειῶν», τὸ ὁποῖον εἶχεν ἰδρυθῆ τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις τῷ 1831, μετεφέρθη δὲ εἰς Ἐρμούπολιν Σύρου τῷ 1834, ὅπου ὁ Παντελεῆς τὸ μετωνόμασε «Τυπογραφεῖον ὁ Ἀνεξάρτητος». Ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τοῦ 1843 ἐπανάφερε τὸν Παντελεῆ καὶ τὸ τυπογραφεῖόν του εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν κατώρθωσε νὰ ἐκδίδῃ ἐν φύλλον τοῦ προσφιλοῦς αὐτοῦ Ἀνεξαρτητοῦ (ἴδε ἐν Ἐθν. Ἡμερολ. Γ' ἀρθρον «Πῶς μουτζουρῶνουν τὸ χαρτί», ὑπὸ Μ. Π. Βρετοῦ). — Μετ' αὐτὴν κατατάσσομεν τὸν εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν ἡμειπίσημον

θ) *Courrier de la Grèce*

ἐν Αἰγίνῃ ἀπὸ 1ης Νοεμβρίου 1829 μέχρι 1ης Φεβρουαρίου 1832, τύποις Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, τὸν ὁποῖον οὐδόλως ἀναφέρει ὁ κ. Σπανδωνῆς.

ι) Ἡ Ἥως

σύγγραμμα περιοδικόν, ἀσχολούμενον περὶ τὴν φιλοσοφίαν, τὴν φιλοσοφίαν, περὶ τὰς ἐπιστήμας, τέχνας, γεωργίαν, ἐμπόριον κ.τ.λ. Ἐκδίδεται ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος. Οὗτος εἶνε ὁ τίτλος τοῦ πρώτου ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι φιλοσοφικοῦ περιοδικοῦ, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς 1ης Φεβρουαρίου 1830 ἐξέδιδεν ὁ γνωστὸς Ἐμμανουὴλ Ἀντωνιάδης ἐκ τοῦ νεοσυστάτου τυπογραφείου του. Ὁ Ι. Φιλήμων ἀναφέρει περὶ αὐτοῦ ὅτι μετὰ τινὰ χρόνον, ἐγκαταλιπὼν τὸ πρόγραμμά του, ἐτραπή εἰς τὴν πολιτικὴν, ὁ συντάκτης ἐσύρθη εἰς τὰ δικαστήρια, καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ περιοδικοῦ κατήνησεν ἄτακτος. Ὁ τελευταῖος ἀριθμὸς, ὃν κατέχει ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς, χρονολογεῖται ἀπὸ 25 Ἀπριλίου 1831.

Τὴν 19 Δεκεμβρίου 1830 ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Α. Πολυζωίδου καὶ ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἐμ. Ἀντωνιάδου Προκήρυξις περὶ προσεχούσας ἐκδόσεως νέας πολιτικῆς ἐφημερίδος ὑπὸ τὸν τίτλον

ια) Ἀπόλλων.

Ἄλλ' ἡ προκήρυξις κατεσχέθη καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ πρώτου φύλλου ἡμποδίσθη ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ Ναυπλίας. Τότε ὁ Ἀντωνιάδης ἀπέσπασεν ἐκ τοῦ τυπογραφείου του ἐν πιστήριον εἰς τὴν Ἰόρρα, τὸ στρατόπεδον τῆς κατὰ Καποδιστρίου ἀντιπολιτευσέως, καὶ ἐκεῖ ἐξεδόθη τὴν 6ην Μαρτίου 1831 ἡ Προκήρυξις Β', καὶ ἀπὸ 11 Μαρτίου μέχρις 7 Ὀκτωβρίου 1831 ὁ πολυβύλητος Ἀπόλλων, ὅστις εἰς τὸ τελευταῖον φύλλον του κυνικῶς δηλοῖ, ὅτι διὰ τῆς δολοφονίας τοῦ κυβερνήτου συνεπληρώθη πλέον ὁ σκοπὸς του! Ὁ Α. Π. Βρετὸς εἰς τὰς βιογρα-

φικὰς σημειώσεις τοῦ Καταλόγου του (τόμ. Β' σελ. 241) ἀναφέρει ὅτι ἡ προκήρυξις ἐδημοσιεύθη τὸ 1828, ὁ δὲ Σπανδωνῆς λέγει περὶ τοῦ Ἀπόλλωνος: «Τὸ πρῶτον μὲν ἐν Ναυπλίῳ, εἶτα δ' ἐν Ἰόρρα». Καὶ αἱ δύο πληροφοροὶαι δὲν στηρίζονται ἐπὶ τῶν πραγμάτων.

Ἐνταῦθα κατατάσσω τρία δημοσιεύματα, τῶν ὁποίων οὔτε μνεία γίνεται ὑπὸ τοῦ κ. Σπανδωνῆ.

ιβ) Ἑλληνικὴ Μέλισσα.

ἐν Σύρῳ 1831, τύποις Ι. Σφοῖνη καὶ Σας.

Δὲν κατώρθωσα νὰ εὑρῶ οὐδὲν ἀντίτυπον τῆς ἐφημερίδος ταύτης, τὴν ὁποῖαν ὁ Ι. Φιλήμων ὀνομάζει ὀλιγοχρόνιον, ὁ δὲ Τιμ. Ἀμπελάς (Ἱστορία Σύρου σελ. 629 καὶ 717) τὴν ἀναγράφει ῥητῶς ὡς τὴν πρώτην ἐφημερίδα τῆς Σύρου, καὶ τὴν χαρακτηρίζει ὡς ἀντιπολιτευομένην τὸν Καποδιστρίαν.

ιγ) Ἀθηνᾶ

ἦτοι Ἀνάλεκτα γεωγραφικά, φιλολογικά, ἱστορικά, οικονομικά καὶ περὶ ἐφευρέσεων. Ἐκδότης Γ. Χρυσίδης. Ἐν Ναυπλίῳ 1831. Τύποις Ἐθνικῆς Τυπογραφίας, διεθνομένης ὑπὸ Παύλου Πατρικίου. Δεκαπενθήμερος. Ἐξεδόθησαν ὀκτὼ ἀριθμοὶ τῶν μηνῶν Ἰανουαρίου μέχρις Ἀπριλίου, ὅτε διεκόπη ἔνεκεν ἀπασχολήσεως τοῦ τυπογραφείου εἰς τὰ τῆς Κυβερνήσεως, κατὰ τὴν δῆλωσιν τοῦ ἐκδότου εἰς τὸ τέλος τοῦ τελευταίου φυλλαδίου. Ὁ Α. Π. Βρετὸς εἰς τὴν ἐν τῷ Καταλόγῳ του βιογραφίαν τοῦ Ἀντωνιάδου λέγει. «Κατὰ τὸ ἔτος 1831 ἐξέδωκε φιλολογικὴν ἐφημερίδα ἡ Ἀθηνᾶ, ἥτις τὸ ἐπόμενον ἔτος μετεμορφώθη εἰς πολιτικὴν κτλ.» — Τοῦτο εἶνε προφανὲς λάθος ἐκ συγχύσεως τῶν ὁμωνύμων δημοσιευμάτων προερχόμενον, ἀποδεικνύει δὲ καὶ τελείαν ἀγνοίαν τοῦ Βρετοῦ τῆς ἱστορίας τῆς ἰδρύσεως τῆς πολιτικῆς ἐφημερίδος Ἀθηνᾶς τοῦ Ἀντωνιάδου, περὶ τῆς ὁποίας κατωτέρω θὰ ὁμιλήσω.

ιδ) Ἡ Αἰγιναιά

ἐφημερίς φιλολογικὴ, ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνολογικὴ, ἐκδιδόμενη ἀπαξ τοῦ μηνὸς ὑπὸ Γ. Ἀποστολίδου Κοσμητοῦ. Ἐν Αἰγίνῃ 1831, ἀπὸ Φεβρουαρίου μέχρι Σεπτεμβρίου. Ἐκ τῆς ἐν Αἰγίνῃ Ἐθνικῆς Τυπογραφίας. Ὁ ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ τούτου εἶνε ὁ ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου τὸ 1828 διορισθεὶς διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Τυπογραφίας, ὅστις διετηρήθη ἐν τῇ θέσει ταύτῃ καὶ ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλείας, εἶτα δὲ διορίσθη βιβλιοφύλαξ ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ.

Ἡ μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Κυβερνήτου ἀνώμαλος κατάστασις, ὁ κατὰ τοῦ Αὐγουστίνου Καποδιστρίου ἐμφύλιος πόλεμος τῶν Συνταγματικῶν καὶ ἡ ἀνοδος αὐτῶν εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπὸ

τὸν Κωλέττην, σπουδαίως ἐπέδρασαν καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου. Ἐπαυσαν μὲν ἐκδιδόμεναι ὁ Ἀπόλλων, ἡ Ἑλληνικὴ Μέλισσα, ἡ Αἰγιναιά, ὁ *Courrier de la Grèce*, καὶ ἡ Γενικὴ Ἐφημερίς. Ἐράνησαν δὲ νέαι ἐφημερίδες ἀμφοτέρων τῶν κομμάτων αἱ ἐξῆς:

ιε) Ἀθηνᾶ

συντασσομένη ὑπὸ Ἐμμ. Ἀντωνιάδου. Κοινῶς πιστεύεται ὅτι αὕτη ἀνεφάνη τὸ πρῶτον ἐν Ναυπλίῳ, καὶ ἀνεξετάστως ἐπαναλαμβάνεται ἡ αὐτὴ ἐσφαλμένη εἰδήσις παρὰ τῶν ἱστοριογράφων. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ εἶδε τὸ πῶς τὴν 13 Φεβρουαρίου 1832 εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Συνταγματικῶν ἐν Μεγάροις, ὅπου ἐδημοσιεύθησαν οἱ 11 πρῶτοι ἀριθμοὶ καὶ ὅτι ἡ ἐν Ναυπλίῳ ἔκδοσις ἤρχισε μόνον ἀπὸ τοῦ ὑπ' ἀρ. 12 φύλλου τὴν 14 Ἀπριλίου τοῦ ἰδίου ἔτους, ἦτοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὁ Κωλέττης ἐπέτρεψε τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς ὡς ἀνωτάτης τοῦ Κράτους ἀρχῆς. Ἐν Ναυπλίῳ ἐξεδόθη ἡ Ἀθηνᾶ μέχρι Μαρτίου 1835, ὅτε μετεφέρθη εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἐπέζησε μέχρι τοῦ 1864.

Ἡ πρὸ τοῦ Ναυπλίου ἐμφάνισις τῶν στρατευμάτων τῶν Συνταγματικῶν ἐπέφερε τὴν παραίτησιν τοῦ Αὐγουστίνου Καποδιστρίου ὡς κυβερνήτου καὶ τὴν ἀποσύνθεσιν ἀπασῶν τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν. Οὕτως ἐπαυσεν ἐκδιδόμενη καὶ ἡ ἐπίσημος Γενικὴ Ἐφημερίς, ἧς ὁ τελευταῖος ἀριθμὸς ἐδημοσιεύθη τὴν 23ην Μαρτίου 1832. Ἀντ' αὐτῆς δὲ ἐξεδόθη ἐν Ναυπλίῳ τὴν 18ην Ἀπριλίου 1832 ἡ

ισ) Ἐθνικὴ Ἐφημερίς

ἧς συντάκτης διορίσθη ὁ Γ. Χρυσίδης, καὶ ἡ ἔκδοσις διήρκεσε μέχρι τέλους Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ὁ τίτλος λείπει ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ κ. Σπανδωνῆ.

Μετὰ ταῦτα ἔρχεται τὸ ὄργανον τῆς ἀντιθέτου μερίδος.

ιζ) Ὁ Ἑλληνικὸς καθρέπτης.—*Le Miroir Grec*

ἰδρυθεὶς τὴν 14ην Μαΐου 1832 ὑπὸ Α. Π. Βρετοῦ καὶ Κ. Ράλλη· ἡ πρώτη διγλωσσος ἐφημερίς, ἐκτὸς τῶν ἐν Ἐπτανήσῳ ἐκδοθεισῶν. Τὰς περιπετείας τῆς ἐφημερίδος ταύτης ἐξέθεσεν ὁ Βρετὸς ἐν εἰδει ἀπολογίας τῷ 1839 ἐν ἰδιαιτέρῳ βιβλιαρίῳ. Ἐξεδόθη δὲ τὸ πρῶτον ἐν Ναυπλίῳ, ὁπόθεν τὸν Ὀκτώβριον μετεφέρθη εἰς Ἄστρος, ἐκεῖθεν δ' εἰς Σπέτσας, ὅπου καὶ ἐπαυσεν ἐκδιδόμενη τὴν 9ην Ἰανουαρίου 1833 κατὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ νεκροῦ Βασιλέως.

Εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι τὸ διὰ τὴν ἀλλοδαπὴν προωρισμένον γαλλικὸν ὄργανον τῆς προηγουμένης Κυβερνήσεως, *Le Courrier de la Grèce*

¹ Τέλος ἴδε σελ. 345.

εξέλιπε τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου 1832. Πρὸς ἀντικατάστασιν αὐτοῦ ἰδρύθη ὑπὸ τῆς νέας κυβερνήσεως.

η) *Le Moniteur grec*

ἐν Ναυπλίῳ τῇ 9ῃ Ἰουλίου 1832 μέχρι τῆς 13ῆς Ἰανουαρίου 1833. Ὁ κ. Σπανδωνῆς παραλείπει τὸν τίτλον, ἀναγράφει δ' ἐνταῦθα «*Ἡ Ἐθνική, ἐν Αἰγίνῃ 1832*». Ὑποθέτω ὅτι ἐννοεῖ τὴν ἐφημερίδα.

ιθ) Ὁ Ἐθνικός

τοῦ Σ. Π. Τριανταφύλλου, ἦν ὅμως δὲν ἠτύχησα νὰ ἴδω. Φαίνεται ὅτι ἐξεδόθησαν μόνον δύο ἀριθμοὶ αὐτῆς, ὁ μὲν πρῶτος ἐν Αἰγίνῃ κατὰ Νοέμβριον 1832, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Φιλήμων, ὁ δὲ δεύτερος ἐν Σπέτσαις τὸν ἐπόμενον μῆνα, ὡς συμπεραίνει ἐξ εὐχρηστῆρος τινὸς δημοσιευθέντος ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 27 φύλλῳ τοῦ *Καθρέπτου*.

Ὡς τελευταῖον ἀναφέρω ἐνταῦθα ἐν φυλλάδιον, τὸ ὁποῖον ἀνεκάλυψα εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, ὀνομαζόμενον

κ) *Περίεργα*

ἀρ. 1. Τῇ 1^ῃ Σεπτεμβρίου 1832. *Σύρα. Ἐν τῇ τυπογραφίᾳ Ἰ. Σφοῖνῃ καὶ Συντροφίᾳ*. Τὸ κείμενον ἐπιγράφεται «*Ἡ τελευταία πράξις τοῦ ἐν Λονδίῳ συμβουλίου περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος*» — καὶ ἐμπεριέχει τὸ κείμενον τῆς διπλωματικῆς πράξεως περὶ τοῦ διορισμοῦ τοῦ πρίγκιπος Ὁθωνος ὡς Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Δὲν γνωρίζω ἂν ἐξεδόθησαν καὶ ἄλλα φυλλάδια μετὰ τὸ πρῶτον.

Ἐνταῦθα τελευτᾷ ἡ πρώτη περίοδος τοῦ ἐν Ἑλλάδι δημοσιογραφικοῦ τύπου.

Μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος εἰς Ναύπλιον τὴν 18^{ην} Ἰανουαρίου 1833 ἐπέζησεν ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω ἐφημερίδων μόνον ἡ

Ἀθηνα

τοῦ Ἐμμ. Ἀντωνιάδου, ἡ ὁποία μεταφέρθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1835 «καὶ διετηρήθη μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἐκδότου αὐτῆς ἐν ἔτει 1863. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀπεπειραθὴ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἔργον τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀποδειλιάσας ἐπαυσε τὴν ἐκδόσιν τῆς γηραιᾶς ἐφημερίδος» (ἴδε Μαρτίνος Π. Βρεττός, ἐν Ἐθν. Ἡμ. Γ. 484). Μετὰ ταῦτα ἐράνησαν

1) *Ἐφημερίς τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος*

Regierungsblatt des Königreichs Griechenland

διευθυντῆς Γ. Ἀποστολίδης Κοσμητῆς. Ἐν Ναυπλίῳ 16/28^{ης} Φεβρουαρίου 1833. Τύπος

Βασιλικῆς Τυπογραφίας. Ἀπὸ τῆς 1/13^{ης} Δεκεμβρίου 1834 ἐκδίδεται ἐν Ἀθήναις. Ἀπὸ 17^{ης} Ἰουνίου 1835 καταργεῖται τὸ γερμανικὸν κείμενον. Ἐκδίδεται ἄνευ διακοπῆς καὶ σήμερον ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον, ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου.

2) *Χρόνος*

ἐκδότης Ἰωάννης Φιλήμων. Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 1^ῃ Μαΐου 1833 μέχρι 14^{ης} Σεπτεμβρίου 1833, τύπος Ἰ. Φιλήμωνος.

3) *Ἥλιος*

τῶν ἀδελφῶν Ἀλ. καὶ Παν. Σούτσων.

4) *Τριτοπέμος*

συντάκτης Παλαιολόγος.

Τὰς δύο τελευταίας δὲν γνωρίζω ἐξ αὐτοφίσε. Οἱ τίτλοι ἀναγράφονται εἰς τὸ ἔργον τοῦ μέλους τῆς Ἀντιβασιλείας v. Maurer, *Das griechische Volk II 240*, ὅστις ἀναφέρει, ὅτι ἐτυπώοντο εἰς τὴν Βασιλικὴν Τυπογραφίαν ἐν Ναυπλίῳ καὶ ὅτι οἱ περὶ τοῦ Τύπου νόμοι, οἱ δημοσιευθέντες τὴν 14^{ην} Σεπτεμβρίου 1833 διέκοψαν τὸν βίον αὐτῶν.

5) Ὁ Σωτήρ — *Le Sauveur*

συντάκτης Χ. Μιχαλόπουλος. Ἐν Ναυπλίῳ 14 Ἰανουαρίου 1834. Μετεφέρθη εἰς Ἀθήνας τὴν 16^{ην} Μαΐου 1835, ὅπου ἐπαυσε ἐκδιδόμενη τὴν 24^{ην} Μαΐου 1836.

6) Ἡ Ἐποχὴ — *L' Epoque*

συντάκτης Γ. Ν. Βίκης. Ἐν Ναυπλίῳ 27^{ης} Σεπτεμβρίου 1834 μέχρι 21^{ης} Μαρτίου 1835. Ἡ πρώτη πολιτικὴ ἐφημερίς, ἡ ὁποία ἐξεδόθη μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ περὶ Τύπου νόμου καὶ ἴσως ἡ μόνη ἡ ὁποία συνεμορφώθη πρὸς ὅλας τὰς αὐστηρὰς διατάξεις αὐτῶν.

7) Ἡ Ἐθνικὴ — *Le National*

ἐν Ναυπλίῳ 1^ῃ Ὀκτωβρίου 1834. Μετεφέρθη εἰς Ἀθήνας τῇ 15^ῃ Νοεμβρίου 1834, καὶ εἶνε ἡ πρώτη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐν Ἀθήναις ἐκδιδόμενη ἐφημερίς. Ἦτο δὲ ὄργανον τοῦ κόμητος Ἀρμανσπεργ.

8) *Ἐθαγγελικὴ Σάλπιξ*

ἐν Ναυπλίῳ 10^ῃ Νοεμβρίου 1834, μεταφερθεῖσα εἰς Ἀθήνας τὴν 27^{ην} Αὐγούστου 1835, ἐπαύθη τὴν 7^{ην} Δεκεμβρίου 1835.

Αἱ πρῶται ἐν τῇ νέᾳ πρωτεύουσῃ ἰδρυθεῖσαι ἐφημερίδες εἶναι

9) *Ἐφημερίς Ἀγγελῶν*

1 Φεβρουαρίου 1835, ἐπίσημον ὄργανον ἐμπεριέχον τὴν ὕλην, ἡ ὁποία σήμερον δημοσιεύεται

ἐν τῷ Παραρτήματι τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

10) *Ἀναγεννηθεῖσα Ἑλλάς—La Grèce regénérée.*

11) *Πρωτὸς Κήρυξ.*

Δὲν ἠδυνήθην εἰσεῖτι νὰ ἐξακριβώσω τὴν ἡμερομηνίαν τῆς ἐκδόσεως τῶν δύο τελευταίων. Ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ Queux de Saint-Hillaire ἀναγράφονται ὡς ἐκδοθεῖσαι πρὸ τοῦ 1837, ἡ δὲ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη κατέχει μόνον τοῦ *Κήρυκος* τὰ ἔτη 24—32 ἀπὸ 1867—1877.

12) *Le Courrier Grec — Ἑλληνικὸς Ταχυδρόμος*

τὴν 22 Μαΐου 1836, καὶ εὗτος ὄργανον τοῦ Ἀρμανσπεργ.

13) *Ἀσκληπιὸς*

σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον παρὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἰατρικῆς Ἑταιρείας, συντάκτης Ν. Κωστῆς. Τῇ 1 Αὐγούστου 1836.

14) *Ἡ Ἐλπίς — Die Hoffnung*

συντάκτης Κ. Ν. Λεβίδης, τῇ 7 Ὀκτωβρίου 1836. Ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη κατέχει σῶμα οὐχὶ πλήρες σθάνον μέχρι 29 Αὐγούστου 1849.

15) Ὁ Θεατῆς

σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ Μ. Σχινᾶ. 25 Ὀκτωβρίου 1836 μέχρι ἀρ. 20 τὴν 1 Ἰανουαρίου 1836.

16) Ἡ Φήμη

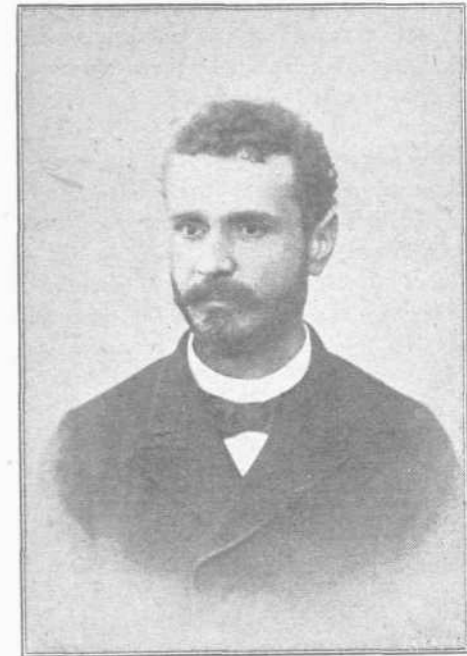
τὴν 1 Ἰανουαρίου 1837. Διήγαγε μακρὸν βίον, μετονομασθεῖσα ἀργότερα *Ταχύπτερος Φήμη*. Ὁ τελευταῖος ἀριθμὸς, εὐρισκόμενος ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ, χρονολογεῖται ἀπὸ 17 Αὐγούστου 1866.

Εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐράνησαν τὸ πρῶτον ἐν Ἐρμούπολει Ὁ Ἐομῆς τῆς Σύρου 1836 καὶ ἐν Πάτραις Ἡ Καρτερία τὸ 1842.

Ἀλλὰ τῶν ἀπὸ τοῦ 1837 καὶ ἐντεύθεν ἐφημερίδων δὲν κατήρτισα ἀκόμη πλήρη τὸν κατάλογον, καὶ προτιμῶ ἕνεκα τούτου νὰ διακόψω ἐνταῦθα τὸ σχεδίασμα, παρὰ νὰ ἐθέσω ἀτελεῖς τι εἰς τοὺς ἀναγνώστας, εἴτινες ἔσχον τὴν ὑπομνήν νὰ με ἀκολουθήσωσι μέχρι τούδε.

Ἐν Ἀθήναις, κατὰ Ἰανουάριον 1900.

Φ. ΒΙΑΜΠΕΡΓ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΣΔΟΝΗΣ

Ἐν τῷ βίῳ τῶν κοινωνιῶν ἀπαντῶσι πολλάκις ἄνθρωποι, εἴτε ἐπιστήμονες εἴτε μὴ, εἴτινες, καίτοι μὴ ἐπαγγελλόμενοι τὸν διδάσκαλον ἢ τὸν ἱεροκήρυκα, ὁρῶσιν εὐεργετικῶς ἐπ' αὐτῶν κατὰ τὸν τρόπον λαθάνοντα εἰς τοὺς πολλοὺς, γνωστὸν δὲ μόνον εἰς τοὺς ὀλίγους περὶ αὐτοὺς φίλους καὶ οικείους. Εἰς τούτων ἦτο ὁ τῇ 5 Νοεμβρίου ε. ἔ. τελευτήσας Γεώργιος Κασδόνης. Οἱ πολλοὶ τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλοχθῶ ἐγνώρισαν αὐτὸν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ὡς βιβλιοπώλην τῆς ὁδοῦ Σταδίου, καὶ ἐντιμον καὶ ἀγαθὸν ἄσπὸν, καὶ ἦτο ὄντως τοιοῦτος, ἀλλ' οἱ πλησιάζαντες αὐτὸν καὶ συνεργασθέντες ἐκ τῆς χορείας τῶν λογίων, οἱ γνωρίσαντες ἐκ τοῦ πλησίον τὴν εὐθύτητα τοῦ χαρακτῆρός του καὶ τὰς εὐγενεῖς καὶ φιλοκάλους σκέψεις του καὶ προθέσεις, οἱ ἰδόντες τὴν προστασίαν, ἦν ἄνευ ὑστεροβουλίας ἐπεδαψίλευεν ἐπὶ εἰκάδα ἐτῶν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν λογίους καὶ συγγραφεῖς, ἐθεώρουν αὐτὸν προστάτην τῶν γραμμάτων, καὶ πάσης ὠφελίμου πνευματικῆς ἐργασίας ἐνθερμον ὑποστηρικτήν.

Ὁ βραχὺς βίος τοῦ πολυκλαύστου τούτου ἀνδρὸς διέρρευσεν ὁλόκληρος ἐν τῇ ἀθρυβῶ ἔργασίᾳ καὶ μελέτῃ, δι' ἧς ἀπέκτησεν ἐγκυκλοπαιδικὴν μάθησιν, ἧς πάντες ἀνωμολόγουν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν εὐρύτητα.

Μετὰ τὸ πέραν τῶν γυμνασιακῶν αὐτοῦ σπουδῶν, ἀπῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον, ἐνθα ἐπὶ τινα χρόνον ἤσκησε τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου καὶ δημοσιογράφου. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ἀθήνας ἀνέλαθεν ἀπὸ τοῦ 1881 τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ τῆς

Ἐκ τῶν ἐνδεκακισχιλίων δωματίων τοῦ Βατικανοῦ ὁ Πάπας χρησιμοποίησεν ἐκ αὐτῶν τρεῖς μόνον: τὸ ἐν ὡς αἴθουσαν, τὸ ἄλλο ὡς ἐστιατόριον καὶ τὸ τρίτον ὡς κοιτῶνα.

«Εστίας», οὐ ἐγένετο ἰδιοκτητὴς μετὰ ἐν ἔτος, παραχωρήσαντος αὐτῷ τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ἀρχικοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ ἀρίστου τούτου περιοδικοῦ τοῦ μακαρίτου Παύλου Διομήδους.

Ἐν τῇ διευθύνσει τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ἀπὸ τοῦ 1881 μέχρι τοῦ 1889, κυρίως ἐγένετο γνωστός καὶ οἱ ἐν τῇ συντάξει τοῦ περιοδικοῦ μετ' αὐτοῦ συνεργαζόμενοι ἀνεγνώρισαν τὸν ἐντιμὸν χαρακτῆρά του καὶ ἐξέτιμησαν τὴν ὑπὲρ τῆς νεωτέρας ἰδίως φιλολογίας ἐνδελεχῆ μέριμναν, καὶ ἀποτελεσματικὴν δράσιν του. Τὸ γραφεῖόν του ὑπῆρξεν ἐφ' ὀλόκληρα ἔτη τὸ ἐντευκτικὸν πάντων τῶν λογίων τῆς Ἑλλάδος, καὶ πολλῶν ἐτι φιλολόγων ἀλλοδαπῶν.

Πάντες ἐφιλοτιμοῦντο, παρ' αὐτοῦ ἐμπνεόμενοι, νὰ δημοσιεύσωσιν εἰς τὰ τεύχη τῆς «Εστίας» φροντισμάτα των. Κυρίως δ' ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ Γ. Κασδῶνη ἤρχισεν ἀναπτυσσόμενον καὶ ἀνδρούμενον τὸ τέως ἐν νηπιῶδει καταστάσει διατελοῦν διήγημα. Οἱ πρῶτοι διηγηματογράφοι περὶ τὸ θάλλος τῆς «Εστίας» καὶ ὑπὸ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ διευθυντοῦ αὐτῆς εὖρον προστασίαν καὶ γενναίαν ἐνθάρρουνσιν. Ὁ Κασδῶνης ἔδιδε πολλάκις τὰ θέματα πρὸς συγγραφὴν διηγημάτων καὶ ἄρθρων, διεκήρυξε διαγωνίσματα, ὄρισεν ἀμοιβὰς ἐν τῷ μέτρῳ τῶν χρηματικῶν αὐτοῦ πόρων, καὶ ἐνέπνεε πάντας πρὸς ἐργασίαν καὶ μελέτην καὶ ἔρευναν. Αὐτὸς ἀνεγίνωσκε τὰ πρὸς δημοσίευσιν χειρόγραφα, ἔκρινε περὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ διδακτικῆς ὑποστάσεως. Ὑπεδείκνυεν εἰς τοὺς συγγραφεῖς καὶ δὴ τοὺς ἀρχαίους τὰ τρωτὰ μέρη, ὑποκύπτοντας προθύμως εἰς τὴν διαυγῆ αὐτοῦ κρίσιν καὶ τὰς ὀρθὰς καλλοιογικὰς παρατηρήσεις. Ἔργα στεροῦμενα πάσης ἀξίας ἀπέριπτεν, ἀδιαφορῶν πρὸς τὰς μεμψιμοιρίας τῶν συγγραφέων. Ἐπεζήτη τὴν μετὰ φιλοκαλίας ἐπεξεργασίαν· πόθον εἶχε νὰ καταστήσῃ τὸ περιοδικόν του ἀρίστον, νὰ καταστήσῃ αὐτὸ ἀνάγνωσμα προσφιλὲς τοῖς πᾶσι καὶ διδακτικόν, καὶ ἐμπνεύσῃ εἰς τὸν λαὸν τὸν ἔρωτα πρὸς ἀνάγνωσιν, ἐξ ἧς νὰ ἀποκομιζῆ φιλόκαλα καὶ εὐγενῆ διδάγματα. Ὁ λαός, ἔλεγε, πολλάκις μορφοῦται κατ' ἐκεῖνο τὸ ὅποιον δώσῃς εἰς αὐτὸν νὰ ἀναγνώσῃ. Πρὸς τοῦτο δὲ καὶ ὑπεβλήθη εἰς ἀδράς δαπάνας ἵνα καταστήσῃ γνωστὰ ἐν Ἑλλάδι τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα τῶν ἐπιφανῶν τῆς Εὐρώπης καλλιτεχνῶν, ἐκδῶσας ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Γεωργίου Δροσίνῃ τὴν γνωστὴν πᾶσι «Καλλιτεχνικὴν Πεντακθῆκην».

Ἰδρύσας κατόπιν περὶ τὸ 1889 βιβλιοπωλεῖον δὲν ἐγκατέλιπε τὰς ἀρχὰς του, οὐδὲ τὸ εὐγενὲς ἠθὸς του. Βελτιώσας μικρὸν τὴν οικονομικὴν του κατάστασιν ἐτραπή εἰς ἐκδοσιν ὠφελίμων βιβλίων φιλολογικῶν καὶ ἀναγνωσμάτων ἠθικῶν. Ἀπετροπιάζετο εἰς ἐκδοσιν βιβλίων σκανδαλωδῶν, ἐκδομένων ἐπὶ βλαβῆ τῆς ἠθικῆς τῶν ἀναγνω-

στῶν. Ἐκ τῶν ἐκδόσεών του, δι' αἷς ὑπεβλήθη εἰς μεγάλας δαπάνας, αἱ σπουδαιότεραι εἶνε ἡ τρίτομος Ἱστορία τοῦ 19ου αἰῶνος, ἧς τὴν συγγραφὴν ἀνέθετο εἰς τὸν ἐγκριτὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Παύλον Καρολίδην. Τὰ Γεωργικὰ καὶ ἡ Κτηνοτροφία τοῦ διαπρεποῦς γεωπόνου Ραῦνὸλδου Δημητριάδου, τὸ περὶ Ναυτιλίας σύγγραμμα τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ Γούδα, ἡ συλλογὴ ἑλληνικῶν Διηγημάτων τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων διηγηματογράφων καὶ ἄλλα. Ἀνετύπωσεν ἔτι τὴν μετάφρασιν τῆς Κυρίας Ν. Μαυροκορδάτου τοῦ πολυτίμου συγγραμματος τοῦ Σμαίλις, «Γνώθι σαυτόν», ἣν εὐνοτάτα ἐπόλει ἵνα διαδοθῆ πλείοτερον εἰς τὸν λαόν, ἐπιζητῶν ὅπως ἀναπτύξῃ εἰς αὐτὸν διὰ τῶν παραδειγμάτων, ἀτινα τὸ βιβλίον τοῦτο ἐνέχει, τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν τιμὴν. Ἐξείδωκεν ἔτι τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ἀλεξ. Ραγκαβῆ, ἀτινα ὁ διαπρεπὴς οὗτος ἀνὴρ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἔγραψε κατὰ παράκλησιν τοῦ Κασδῶνη. Πικραλίπομεν τὰς πολλὰς ἐκδόσεις τῶν διδακτικῶν βιβλίων, αἱ ἀνέλαβε παρέχων πᾶσαν εὐκολίαν εἰς τοὺς συγγραφεῖς αὐτῶν, καὶ δεικνύων συμπεριφορὰν ἐντίμου ἀνδρός καὶ εὐσυνειδήτου, ἐκτιμώντος τοὺς κόπους τῶν συγγραφέων καὶ τὴν ἀξίαν αὐτῶν.

Καθόλου εἰπεῖν ὁ Γ. Κασδῶνης ὑπῆρξε τέκνον τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐργασίας, ἣν ἠδραίωσεν ἐπὶ τῆς τιμιότητος. Παρ' οὐδενὸς ἔλαβε συνδρομὴν ἢ προστασίαν τινά. Ἀξιοσημειωτὸν δὲ τοῦ βίου του εἶνε καὶ τοῦτο, ὅτι μετὰ τὸ πέρας τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν του, ἀριστεύοντα πάντοτε εἰς ὅλας τὰς τάξεις, ὁ σύλλογος τῶν καθηγητῶν τοῦ Γυμνασίου ἀθροιστικῶς συνέστησεν αὐτὸν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὅπως δι' ὑποτροφίας περατώσῃ καὶ τὰς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ σπουδὰς, καθόσον ἐθεώρησαν αὐτὸν ὡς ἐκτακτὸν ἰδιοφυῖαν· ἀλλ' ἡ κυβερνήσις οὐδέμιαν ἔλαβε φροντίδα. Διῆλθε τὸν βίον ἐργαζόμενος, τὴν ἐργασίαν μόνην θεωρῶν δόξαν του καὶ τιμὴν.

Βραχὺς δυστυχῶς ὑπῆρξεν ὁ βίος του πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν πολλῶν πόθων του. Καταλιπὼν τὸν βίον ἀφίει ἴχνη τῆς διαθεσεώς του καὶ τὸ παράδειγμα ἐντιμοτάτου καὶ εὐσυνειδήτου πολίτου.

ΑΝΤ. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

ΑΙ ΜΗΔΕΙΑΙ ΜΑΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Τῆς τὰ ἔγραψαν ὅλα· τίποτε δὲν τῆς ἔκρυσαν, κ' ἐκεῖνη τᾶκουσε χωρὶς παράπονο, μόνον σ' ἐκεῖνο τὸ ἥσυχο προσωπάκι, τὸ ἔτοιμο πάντοτε νὰ παρηγορήσῃ καὶ νὰ ὑπακούσῃ καὶ νὰ θυ-

σιασθῆ, ἐζωγραφίσθηκε μιὰ μεγάλη ἀπόφασιν.

— Μάννα, θὰ φύγω.

— Θὰ φύγῃς, παιδάκι μου, καὶ μένα ποῦ θὰ μ' ἀφήσῃς; Καὶ τί θὰ συλλογισθῶν οἱ ἄλλες Γιαννιώτισσες.

— Μάννα, συλλογίζομαι τὰ παιδιὰ μου. Ἄν δὲν εἶχα παιδιὰ, θάμμενα μαζί σου, νὰ φροντίζω γιὰ ὅλα καὶ θὰ τὸν λησμονοῦσα μὲ τὸν καιρὸ τὸν ἄπιστο.

— Μὴν τὰ λές αὐτά, παιδάκι μου, μὴν τὰ λές. Τί φταίει ὁ Τάσος; Οἱ Βλάχες εἶναι μάγισσες καὶ τοῦ ἔκαμαν μάγια. Κάμε καὶ μιὰ παράκληση στὸνομά του. Δόσε καὶ τ' ἀσπρόρουχά του νὰ λειτουργηθῶν σαράντα μέρες, καὶ στείλῃ τα νὰ τὰ φορέσῃ ἴσως καὶ διαλυθῶν με τοῦ Θεοῦ τῇ δυνάμει τοῦ ἐξ' ἀπὸ ὧν τὰ καμώματα.

— Μάννα, θὰ φύγω.

Ἐκλείσθηκε ἡ Τάνα καὶ ἄρχισε νὰ τραβᾷ τὰ μαλλιά της τὰ ὀλόξανθα καὶ νὰ κλαίῃ μὲ ἀναφιλητό.

— Δὲν μπορῶ νὰ ὑποφέρω, δὲν μπορῶ, ἔλεγε. Πονῶ. Ἄχ, στὴ μάννα μου δὲν εἶπα τὴν ἀλήθειαν. Δὲν θέλω νὰ φύγω, νὰ πετάξω σιμά του μόνο γιὰ τὰ παιδιὰ του, ὄχι, ἐγὼ τὸν ἀγαπῶ καὶ πονῶ, πολὺ πονῶ, ὅταν συλλογίζομαι, πῶς μὲ ξέχασε, πῶς ἄλλην ἀγαπᾷ. Ἐκεῖ στὰ ξένα, στῆς ξένης τὰ χέρια θὰ κλείσῃ τὰ μάτια του; Ὑπνοδότανο τὸν ἐπότισε ἡ μάγισσα καὶ ξέχασε πατρίδα καὶ σπιτικό!

Ἐανθόμαλλα, γαλανὰ τὰ παιδάκια της τὴν τριγύρισαν σὲ λίγο καὶ ἔπαψε νὰ κλαίῃ, μὰ ὄχι καὶ νὰ πονῆ.

Καὶ ἄρχισε ἡσυχα ἡσυχα νὰ λέγῃ ἕνα παραμῦθι στὸ μικρότερο, ποῦ ξεπλώθηκε στὰ γόνατά της, γιὰ νὰ τὸ ἀποκοιμίσῃ. Κ' ἐνῶ τὰ χεῖλη της, μὲ ναουριστικὴ φωνή, ἔλεγαν τὸ παραμῦθι μὲ τίς βασιλοπούλες καὶ μὲ τὰ βασιλόπουλα, μέσα στὴν ψυχὴ της ἡ τρικυμία τῆς ζήλιας ἄγρια μούγκριζε· κ' ἐνῶ ἐζωγράφιζε μὲ τὰ λόγια της λιθάρια ἀνθισμένα καὶ παλάτια λαμπροστόλιστα, τὴν κόλαση ἔβλεπε ἐκεῖνη ἀναμμένη κ' ἐννοιωθε καὶ τὴ φωτιά νὰ κατακκίῃ τὰ δικά της σπλάγγνα.

Τὸ παιδί ἀποκοιμήθηκε καὶ τᾶλλα ναρκωμένα δὲν ἄργησαν ν' ἀποκοιμηθῶν. Μὰ ἐκεῖνη ἄγρυπνη, τὰ ἴδια συλλογίζονταν, ὅλο τὰ ἴδια. Ἐνὰ πρῶτὸ ξεκίνησε γιὰ τὴ Βλαχιά.

— Πατριώτη, ἀπόψε σὲ προσκαλῶ στὸ σπίτι μου.

Ἐἶπε ἕνας Ἡπειρώτης στὸ Τάσο, ἐκεῖνος ποῦ φιλοξένησε τὴν Τάνα.

Ὁ Τάσος δέχθηκε.

Ὁ πατριώτης αὐτὸς ἔφερε μαζί του τὴν οἰκογένειά του.

Τὸ σπίτι μικρὸ, βλοπάστρικο· ἡ νοικοκυρὰ μὲ τὰ ἡπειρωτικὰ της φορέματα ὁμορφή καὶ δρασερή, κρατοῦσε ἕνα μαρουδάκι παχουλὸ στὴν ἀγκυλιά της. Ὅλα τακτικά, ὅλα ἡσυχα. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ νοικοκύρη τραγουδῆσε τὰ παραπονετικὰ πατριώτικα τραγούδια καὶ ἡ ἀδελφὴ του ἕνα τραγούδι φαρμακερμένο, ποῦ καταριέται τὰ νερά τῆς Ντούνας, ποῦ ἀποκοιμίζουν κάθε ἀγάπη καὶ κάθε λαχτάρια στὰ στήθια τῶν ξενιτεμένων.

*

Ὁ Τάσος, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, θυμήθηκε κ' ἐκεῖνος τὴν οἰκογένειά του, τὴν πατρίδα του, τὴ φεβερὴ ζωὴ ποῦ περνοῦσε στὸ ἀμαρτωλὸ σπίτι του, κ' ἔκλαψε πικρά. Πῆρε τὸ παχουλὸ παιδάκι καὶ τὸ φίλησε.

Ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ ἀνοιξε μιὰ θύρα κ' ἐμπήκε μέσα ἡ γυναῖκά του ἡ πεντάμορφη, μὲ τὰ παιδάκια της τὰ ξανθὰ.

Πῶς ντράπηκε· μὰ ἐκεῖνη ντράπηκε ἀκόμη περισσότερο καὶ ἐνῶ εἶχε ἔτοιμα τόσο πικρὰ λόγια νὰ τοῦ πῆ, ἔτοιμη νὰ τοῦ πετάξῃ στὸ πρόσωπο τὰ παιδιὰ του καὶ νὰ φύγῃ, ὅλα τὰ ξέχασε, κ' ἕνα ἔβλεπε μόνο, μόνο ἕνα, τὸ λατρεμένο πρόσωπό του, ποῦ ἐζάρωσε λιγάκι.

Τὸν ἐγλυκοφίλησε καὶ τὸν ἐζήτησε ταπεινὰ συχώρηση, ποῦ ἦλθε χωρὶς τὴν ἀδεία του, γιὰτὶ τὸν ἐλαχτάρησε καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ζήσῃ χωρὶς ἐκεῖνον. Δὲν ἤθελε νὰ τὸν πληγώσῃ καὶ νὰ τοῦ πῆ τὴν ἀληθινὴ αἰτία.

Ἐκεῖνος στάθηκε μεγαλόκαρδος καὶ τὴ συχώρεσε.

Ὁ πατριώτης τοῦ εἶπε σιγὰ, ἄμα τὸν εἶδε μελαγχολικό:

— Ὅσο γιὰ τὴν ἄλλη, ἐγὼ τὴ στέλνω ἀπ' ἐκεῖ ποῦ ἦρθε. Μὴ σὲ νοιάζῃ.

*

Ὅταν μέσα στὴν οἰκογενειακὴ του εὐτυχία ὁ Τάσος θυμᾶται τὴν ἀμαρτία του, πολὺ ντρέπεται· μὰ ἡ Τάνα προσπαθεῖ ποτὲ νὰ μὴν τοῦ ἀποδείξῃ τίποτε· καὶ οἱ δύο μαζί ὄνειρεύονται τὴν ἀγαπημένη μέρα, ποῦ θὰ γυρίσουν πίσω πάλι στὴν ἀγαπημένη πατρίδα, καὶ ἡ κάθε μέρα ποῦ διαβαίνει, τοὺς φαίνεται πῶς τοὺς πλησιάζει.

Μὰ δύο τρεῖς πατριώτικες οἰκογένειες ἔκαμαν σωστὴ πατρίδα ἐδῶ στὴ Βλαχιά καὶ βαστοῦν ὅλα τὰ πατριώτικα καὶ ἐπειδὴ ἔχουν τὰ ἴδια ὄνειρα, ὅλο γιὰ τὴν πατρίδα μιλοῦν.

— Καλὴ πατρίδα, λέγει ὁ ἕνας.

— Ἐλεύθερη πατρίδα, ἀπαντᾷ ὁ ἄλλος.

— Ἀμὴν ἕνας τρίτος κ' ἐμεῖς μαζί.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΕΡΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΑΚΜΗ ΤΟΥ ΦΛΩΡΕΝΤΙΝΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ.—ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ DA VINCI

Ἡ φλωρεντινὴ τέχνη εἶχε φθάσῃ εἰς τὸ κατακόρυφον αὐτῆς σημεῖον διὰ τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν, τοῦ Λεονάρδου da Vinci καὶ τοῦ Μιχαηλαγγέλου Βουοναρόττη. Οἱ δύο οὗτοι καλλιτέχναι ἦσαν σύγχρονοι, καὶ ἐὰν δὲν ἦσαν ἑχθροί, ἦσαν ὅμως ἀντίζηλοι, οὐδέποτε φιλιωθέντες. Ἐν τῇ σημερινῇ μου ἐπιστολῇ θέλω πραγματευθῆ περὶ τοῦ ἀληθῶς περὶ αὐτοῦ καὶ ἰδιοφυῶς Λεονάρδου.

Ὁ Λεονάρδος ἐγενήθη τῷ 1452 ἐν Vinci (Βίντσι), μικρῷ φρουρίῳ τοῦ Φλωρεντινοῦ κράτους, ὑπῆρξε δὲ νόθος υἱὸς τοῦ συμβολαιογράφου Πέτρου da Vinci, ἀλλ' οὗτος ἦτο ἐκ τῶν νόθων ἐκείνων, οἵτινες, κατὰ τινὰ κοινὴν πρόληψιν, πιστεύεται ὅτι γεννῶνται ἐπιτήδειοι εἰς πᾶν ὅ,τι ἤθελον ἐπιχειρήσῃ. Οἱ περὶ αὐτοῦ γράφοντες, θέλοντες νὰ ἐξκαλείψωσιν ἀπ' αὐτοῦ τὸ ὄνειδος τῆς νοθείας του, ὑποθέτουσιν ὅτι ἐνομιμοποιήθη ἀκολούθως ἡ γέννησίς του, διότι καὶ δικὴν ἐκίνησε κατὰ τῶν ἀδελφῶν του ὑπὲρ τῆς κληρονομίας τοῦ κοινοῦ των θείου, καὶ μάλιστα διὰ τῆς διαθήκης του ἀφῆκεν εἰς τοὺς ἐκ σαρκὸς ἀδελφούς του, ὡς ὀνομαζέει αὐτοὺς κληροδοτήματά τινα.

Ἄλλὰ τοῦτο δι' ἡμᾶς τοὺς μεταγενεστέρους εἶνε ἀδιάφορον, διότι ὁ Λεονάρδος da Vinci εἶνε δι' ἡμᾶς ὁ πολυῖδμων ἀνὴρ ὁ μετ' ἐπιτυχίας ἐπιδοθεὶς εἰς ἀπαντας σχεδὸν τοὺς κλάδους τοῦ ἐπιστητοῦ, ὁ καλλιτέχνης ὁ ἀφῆσας ἔργα τιμῶντα τὴν τέχνην καὶ ἐν γένει τὴν ἀνθρωπότητα.

Ὡς πάντες οἱ ὑπὸ τῆς φύσεως προωρισμένοι εἰς τὴν τέχνην, ἔδωκε καὶ ὁ Λεονάρδος ἐξ αὐτῆς τῆς παιδικῆς του ἡλικίας δείγματα τῆς καλλιτεχνικῆς εὐφυίας του. Ὡς ἐξ ἐνστικτοῦ ἤρχισε νὰ σχεδιάζῃ ἐπὶ χάρτου, καὶ τὰ σχεδιογράφηματά του ταῦτα ἐπανελάμβανε καθ' ἑκάστην, ἦσαν δὲ τὰ μόνον παιδικὰ του ἀθύρματα, εἰς ἃ εὗρισκεν ἄκραν ἠδονὴν καὶ ἀπόλαυσιν. Εἶνε δὲ ἐκτός πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ἡ φύσις τοῦ ἀτόμου εἶνε τὸ μέγιστον, καὶ ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ κεφάλαιον πρὸς ἐπίδοσιν ἰδίως εἰς τὴν τέχνην· ἀλλ' ἡ φύσις δὲν ἀρκεῖ μόνη, διότι προσεπιτείνεται καὶ ἡ διηνεκὴς ἐκπαιδεύσις καὶ προσέτι καὶ ἡ συνδρομὴ ἄλλων τινῶν περιστάσεων, ὅπως ἀναδείχθη ὁ τέλειος καὶ ἐξοχὸς καλλιτέχνης. Ὁ Λεονάρδος εἶχε λαβῆ ἐκ τῆς φύσεως μεγάλα καὶ σπάνια προτερήματα, ἀλλὰ καὶ ἡ τέχνη εἰς τὰς ἡμέρας του εἶχεν ἰκανῶς προαχθῆ, περίξ δὲ αὐτοῦ περιεβόμβουν διηνεκῶς τὰ ὀνόματα μεγάλων καλλιτεχνῶν. Ὁ προγενέστερος αὐτοῦ Μασσακιός, ὁ Φρά Ἀγγελικός, ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Μιχαηλαγγέλος καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἦσαν βεβκίως τόσκι

διδάσκαλοι ἢ ἐφάμιλλοι, μὴ ἀφίνοντες αὐτὸν νὰ ἡσυχάσῃ πρὶν ἢ ὑπερβῆ τοὺς προκατόχους του καὶ ἐπαξίως ἀνταγωνισθῆ πρὸς τοὺς ἰσοπάλους συγχρόνους του.

Ὁ πατὴρ τοῦ Λεονάρδου Πέτρος εἶχε φίλον τὸν τότε διάσημον καὶ ἐξοχὸν ζωγράφον Ἀνδρέαν Βερόκιον, πρὸς τοῦτον δὲ ἠθέλησε νὰ δεῖξῃ τὰ νεανικὰ τοῦ υἱοῦ του σκαριφήματα, ἐπιθυμῶν νὰ μαθῆ παρ' αὐτοῦ ἂν ὁ υἱὸς του, ἐπιτιδόμενος εἰς τὴν τέχνην, ἠδύνατο νὰ ἐλπίσῃ ὅτι θὰ ἐπετύχχανε τι ἄξιον λόγου. Ὁ Βερόκιος ἰδὼν αὐτὰ ἐξεπλάγη παρατηρήσας ἐν αὐτοῖς τὴν καλλιτεχνικὴν ὑπολανθάνουσαν μεγαλοφυΐαν τοῦ νέου καὶ πάραυτα συνέστησεν εἰς τὸν Πέτρον νὰ πέμψῃ εἰς τὸ ἐργαστήριόν του τὸν Λεονάρδον, ἐνθαρρύνων αὐτὸν ὅτι τὰ ἔργα ἐκεῖνα προαναγγέλλουσι βεβκίαν καὶ οὐχὶ κοινὴν ἐπιτυχίαν.

Ἐκτοτε ὁ παῖς Λεονάρδος εἰσῆχθη εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Βερόκιου, ἀλλ' ἐν ὀλιγίστῳ χρόνῳ ἐγένετο ὁ αἷτιος νὰ ἐγκαταλείψῃ ὁ διδάσκαλος τὴν γραφίδα του καὶ τὰ χρώματά του, διότι ὁ Λεονάρδος ζωγραφῆσας ἕνα ἄγγελον ἐν τινι πίνακι τοῦ Βερόκιου ἀνεδείχθη τοσοῦτον ὑπέρτερος τοῦ διδασκάλου, ὥστε οὗτος καταληφθεὶς ἐξ ἀπελπισμοῦ, ἐγκατέλιπε διὰ παντός τὴν γραφικὴν, ἰδὼν ὅτι ἐν παιδίῳ ἠδύνατο νὰ τὸν ὑπερτερῆσῃ ἐν τῇ τέχνῃ. ἐπεδόθη δὲ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν γλυπτικὴν εἰς ἣν διέπρεψε μετὰ ταῦτα.

Ἄγνωστον εἶνε ἂν ὁ Λεονάρδος ἔλαθεν ἄλλους διδασκάλους ἢ ἂν ἐφοίτησεν εἰς ἄλλα ἐργαστήρια, μόνον γινώσκωμεν ὅτι ἐμελέτησε καὶ οὗτος καὶ ἐσπούδασε τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Carmine ἔργα τοῦ περιωνύμου Μασσακίου, ὡς ἐπραττον τότε πάντες οἱ μύσται τῆς μεγάλης καὶ ὑψηλῆς τέχνης.

Ὁ Λεονάρδος ἦτο ἀνὴρ ὠραῖος, καὶ εἶχεν ἀθλητικὴν τὴν βώμην, ἐλέγετο μάλιστα ὅτι εἶχε ταιχύτην, ὥστε ἠδύνατο νὰ κόψῃ εἰς δύο χάλκινον νόμισμα διὰ τῶν δακτύλων του. Πρὸς τούτοις ἦτο εὐγλωττος καὶ ἡ συνναστροφὴ του ἦτο λίαν εὐάρεστος εἰς πάντας. Ἡ εὐφυΐα του καὶ ἡ προσοχὴ του ἐξετείνοντο εἰς ἀπαντας τοὺς κλάδους τῆς μαθήσεως. Οὐ μόνον ἠράσθη τῆς γραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς, καὶ εἰς αὐτὰς ἀνέρωσε πλειότερον τὸν βίον, ἀλλ' ἦτο προσέτι ἀριστος μηχανικός καὶ ὑδραυλικὸς μεγαλεπήβολος, φυσικομαθηματικός, ἀνατόμος, ποιητῆς ὡσαύτως, καὶ μουσικὸς ἀρμονικώτερος πολλῶν τῶν συγχρόνων του.

Εἰς πάντα ταῦτα ἐπιτιδόμενος ἀείποτε, ἀφῆκεν ὀλίγα ἔργα τέχνης, διότι, πρὸς τοὺς ἄλλοις, ἡ μεγίστη πρὸς τὸ τέλειον ἐφεσις του ἠνάγκαζεν αὐτὸν ἐπὶ πολὺ νὰ σκέπτεται, καὶ ἔστιν ὅτι νὰ ἐγκαταλείπῃ ἀτελῆ τὰ ἔργα του, ἐνῶ δὲ πολλὰ εἶχε σχεδιάσῃ, ὀλίγα ἐξέτελεσεν. Οὐδὲν ἦττον τὰ διασωθέντα ἀπὸ τῶν καταστροφῶν, ὡς

ὑπέστησαν πλείστα ἔργα τοῦ Λεονάρδου, εἶνε ἀρκετὰ καὶ ταῦτα ὅπως καταστήσωσι τὸ ὄνομά του περιβλεπτον καὶ ἀθάνατον ἐν ὅσῳ διαρκεῖ ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἀνθρωπότητος ἡ γνώσις τοῦ καλοῦ, ὁ εἰς τὰς εὐγενεῖς ψυχὰς ἐνθερμος αὐτοῦ ἔρωσ.

Τὸ ἀριστούργημα τοῦ Λεονάρδου da Vinci εἶνε ἀναντιρρήτως ὁ ἐν τῷ παλαιῷ ἐστιατορίῳ τῆς Μονῆς τῆς Χαριτωμένης, (Μονῆς ὀλίγον ἀπεχρῆστος τῶν Μεδιολάνων), τηρούμενος Μυστικὸς Λεῖπνος. Τὸ ἔργον τοῦτο ἤρχισεν ὁ Λεονάρδος τῷ 1497 καὶ μετὰ ἐννέα ὅλα ἔτη ἐπεράτωσεν αὐτό. Εἶνε ἀπορον καὶ λυπηρὸν ἐνταυτῷ ὅτι ὁ Λεονάρδος συγκατετέθη νὰ ἀναθέσῃ τὸ προῖον τοσαύτης τέχνης καὶ τοσοῦτων πόνων ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ ἐστιατορίου τῶν καλογηρῶν Δομινικανῶν, διότι, ἐὰν τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο ἔργον ὑπῆρχεν ἐντὸς ἐκκλησίας ἢ μεγάρου τινός, δὲν θὰ ὑφίστατο τοιαύτην φθορὰν οἷαν ἐν τῇ πενιχρῇ ἐκείνῃ αἰθούσῃ ὑπέστη. Εὐτυχέστεροι κατὰ τοῦτο ὑπῆρξαν ὁ Μιχαηλαγγέλος καὶ ὁ Ῥαφαήλ, σύγχρονοι αὐτοῦ, διότι τοῦ μὲν πρώτου τὰ ἔργα τηροῦνται ἐν τῷ ἱερῷ παρεκκλησίῳ ἐν ᾧ προσεῦχεται ὁ μέγας ἱεράρχης τοῦ καθολικοῦ κόσμου, τοῦ δὲ δευτέρου τηροῦνται ἐντὸς τῶν πολυτελῶν ἀνακτόρων τοῦ Βατικανοῦ.

Τὸ ἔργον περὶ οὗ πρόκειται ἐδημοσιεύθη καὶ ἐγένετο κοινῶς γνωστὸν ἐκ τῆς ὠραίας χαλκογραφίας τοῦ Morghen. Ἐν μικρῇ τραπέζῃ καθηνται κατὰ σειρὰν οἱ ἀπόστολοι, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων παρίσταται ὁ Ἰησοῦς. Ἐπὶ τῆς τραπέζης ὑπάρχει ἠπλωμένη λευκὴ ἐπιτραπέζιος ὀθόνη, καὶ ἐπ' αὐτῆς τὰ ἀναγκαῖα ἀγγεῖα πρὸς βρώσιν καὶ πόσιν.

Εἰς τὰ ἔσχατα τοῦ πίνακος ἀνοίγεται θυρὶς ἀπὸ τῆς ὁποίας φαίνεται ὁ ὄριζων σκοτεινὸς καὶ χαμηλὰ ὑπέρυθρος—δεικνύων ὅτι ἡ σκηνὴ παρίσταται περὶ τὸ ἐσπέρας.

Πολλοὶ συγγραφεῖς ἔγραψαν περὶ τοῦ ἔργου ἐκεῖνου καὶ πάντες ἔκριναν αὐτὸ ἐξοχὸν καὶ ἀμίμητον. Μόνον, δὲν ἐνθυμούμαι τίς, παρετήρησεν ὅτι οἱ συμποσιάζοντες ἠμιαίξουσι μᾶλλον φιλοσόφους ἢ ἀλιεῖς, οἷσι ἦσαν οἱ ἀπόστολοι. Ἄλλὰ καθ' ἄπασαν τὴν ἀναγέννησιν τῆς τέχνης οὐδεὶς ἐπρόσπευεν εἰς τὸ νὰ διδῇ ἐν τοῖς ἔργοις του τὸν ἐντόπιον χρωματισμὸν (couleur locale), ὡς ἀποκαλοῦσι μεταφορικῶς τὴν ἱστορικῶς καὶ ἐθνολογικῶς ἀκριβῆ περὶ τῶν εἰκονιζομένων προσώπων καὶ πραγμάτων. Ἰδίως ὁ ἐκ Βερώνης Πυλὸς εἰς τοὺς μεγάλους πίνακάς του, ὡς τὸν ἐν Κανῶ Γάμον καὶ εἰς ἄλλους, οὗς θαυμάζουσι σήμερον, δὲν ἐτήρησαν παντάπασι τὸν κανόνα τοῦτον, διότι ἐκ συστήματος, εἴτε ἐξ ἀγνοίας περιέπεσαν εἰς τερατώδεις ἀναχρονισμούς. Ὅθεν οἱ θαυμάζοντες τὴν γραφὴν ἐκείνην τοῦ Λεονάρδου ἀποβλέπουσι κυρίως εἰς τὴν θαυμασίως οἰκίαν ἐκφρασιν, ἣν ἠδυνήθη νὰ δώσῃ οὗτος εἰς

ἕκαστον τῶν εἰκονιζομένων προσώπων ἀναλόγως τῶν ἐκάστου διαθέσεων.

Ὁ γάλλος ζωγράφος Prudhon, ἐπιμελῶς σπουδάζας τὸ ἔργον τοῦ Λεονάρδου, λέγει, ὅτι ὁ πίναξ ἐκεῖνος εἶνε ὁ πρῶτος ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ τὸ ἀριστον ἐν τῇ γραφικῇ ἔργον. Κάλλιστα δὲ καὶ ἀκριβέστατα ὁ καρδιναλιὸς Βαρρομαῖος διετύπωσε τὰ συναισθημάτων, ἃ ἐξέφρασεν ὁ καλλιτέχνης διὰ τῶν γραμμῶν καὶ χρωμάτων του. «Ὁ ζωγράφος κατέδειξε, λέγει ὁ σοφὸς καρδιναλιός, τὰς ἐσωτερικὰς τῆς ψυχῆς κινήσεις ἐν τοῖς προσώποις καὶ τοῖς σχηματισμοῖς (attitudes) τῶν εἰκονιζομένων. Βλέπων τις τὴν γραφὴν ἐκείνην νομίζει ὅτι ἀκούει ὅ,τι θὰ ἔλεγον οἱ ἀπόστολοι μετὰ αὐτῶν ὅταν ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ὁ ἐμβάψας μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ τὴν χεῖρα οὗτός με παραδώσει». Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ διαγράφεται ἡ μελαγχολία τοῦ θέλοντος ν' ἀποκρύψῃ ἐκ μετριοπροσίτης ὅ,τι ἐνταυτῷ ἐπεθύμει νὰ εἴπῃ. Ὑποθέτει πᾶς τις ὅτι ἀκούει τινὰ τῶν ἀποστόλων ἀπειλοῦντα τὸν προδότην· ἕτερον ὑποσχόμενον ἀρωγὴν καὶ προστασίαν εἰς τὸν θεῖον διδάσκαλον. Καὶ οὗτος μὲν μένει ὡς ἀπολιθωμένος ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ κακουργήματος, ἕτερος δὲ φαίνεται καθ' ὑπερβολὴν τεθλιμμένος· εἰς ζητεῖ ν' ἀποκρούσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ πᾶσαν ὑποψίαν, καὶ ἕτερος προσπαθεῖ νὰ μαντεύσῃ τὸ σχέδιον τοῦ μελετωμένου ἐγκλήματος καὶ τὸν ἀληθῆ ἔνοχον. Ὁ εἰς ὀργίζεται, οὗτος ἠμιλεῖ, ἐκεῖνος ἐρωτᾷ, καὶ ἕτερος φαίνεται ἀκροώμενος τοὺς ἄλλους ἠμιλοῦντας. Τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου πλείετον τῶν ἄλλων ὀργὴν καὶ ἐκδίκησιν. Ὁ ἀπόστολος οὗτος ἐν ταῖς κινήσεσιν αὐτοῦ δεικνύει ἰσχύον καὶ εὐρωστίαν, στρεφόμενος δὲ πρὸς τὸν Ἰωάννην ζητεῖ τὴν ἐξήγησιν τῶν θεῖων λόγων τοῦ Σωτῆρος. Πλησίον αὐτοῦ, χάριν ἀντιθέσεως, ἔθεσεν ὁ Λεονάρδος τὸν προδότην Ἰούδαν, ὅπως διὰ τῆς παραθέσεως ἀναδειχθῶσι σαφέστερον καὶ ἐντονώτερον τὰ διάφορα καὶ ἀντιθετὰ αἰσθημάτων τῶν διαφόρων προσώπων. Σκαῖον καὶ ἀχρεῖον καὶ κακὸς σχηματισμὸν ἔχει τὴν ὄψιν τὸ πρόσωπον τοῦ προδότη, ἐνῶ τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου εὐλακρῶν ὄν δεικνύει τι τὸ ἐντιμὸν καὶ ἀξιοπρεπές. Παρίσταται ὁ Ἰούδας ἀνήσυχος μήπως ἀνακαλυφθῆ, καὶ τείνει τὸ οὖς πρὸς τοὺς συνδιαλεγόμενους Πέτρον καὶ Ἰωάννην. Καλῶς δὲ κατέδειξεν ὁ Λεονάρδος ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰούδα ὅσον εἶχε μελετήσῃ τὸ φυσιογνωμικὸν μέρος, παραστήσας αὐτὸν μέλανα, ἔχοντα τὴν κόμην καὶ τὸ γένειον ἀκαθάρδη, τοὺς ὀφθαλμούς κοίλους, τὴν βῖνα σιμὴν, ὠχρὸν δὲ καὶ ἰσχνόν, πάντα ταῦτα χαρακτηριστικὰ μιᾶρας ψυχῆς, ἐνῶ τὸν ἀπόστολον Πέτρον παρέστησεν ὠχρὰ ἔχοντα τὰ χεῖλη ἐκ τοῦ καταλαβάντος αὐτὸν θυμοῦ, τοὺς μυκτῆρας πεπλατυσμένους, τὴν βῖνα εὐθεῖαν καὶ σταθερῶς ἀτενίζοντα».

Ἐάν, ὡς παρατηρεῖ ὁ γάλλος φιλόσοφος Cousin, ἡ ἔκφρασις, τὸ οὐσιωδῶς τοῦτο ἰδεῖται, σκοπὸν προτίθεται νὰ καταστήσῃ αἰσθητὸν, οὐχὶ ὅ,τι δύναται ὁ ὀφθαλμὸς νὰ ἴδῃ καὶ ἡ χεὶρ νὰ ἔγγισσῃ, ἀλλὰ προδήλως ἀόρατόν τι καὶ ἀσπτόν· ἔάν τὸ πρόβλημα τῆς τέχνης ἐγκείται εἰς τὸ νὰ εἰσδῇ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ θεατοῦ διὰ τοῦ σώματος, ὡς λέγει ὁ αὐτός, ἀναντιρρήτως ὁ Λεονάρδος ἐπέτυχε πληρέστατα τὸ ἰδεῖται τοῦτο ἐν τῷ ἔργῳ του ἐκείνῳ. Τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Βαζάρειος ὅτι ἀφῆκε τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰησοῦ ἀτελεῖ, δὲν εἶνε ἀκριβές, διότι ὁ Armenini λέγει ῥητῶς ὅτι τὸ ἔργον εἶχε τελειωθῆ, καὶ μάλιστα ὅτι ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἰησοῦ ἦτο ἔργον τέλειον καὶ ἔξοχον.

Λέγεται ὅτι ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς ἐκείνης βλέπων τὸν Λεονάρδον πολὺ σκεπτόμενον καὶ ὀλίγον ἐργαζόμενον, ἠνώγει αὐτὸν συνεχῶς ὅπως ἐργαζῆται πλείοτερον, ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος οὐδὲν προσεῖχεν εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ ἡγουμένου, ἀπηυθύνθη πρὸς τὸν δούκα Λουδοβίκον Σφόρτιον, οὗτος δὲ ἐνθιδῶν, προσεκάλεσε τὸν Λεονάρδον καὶ μετὰ πολλῆς εὐσημοσύνης ὑπέμνησεν αὐτῷ νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἀπεπράττειν τοῦ ἔργου, δεικνύων συνάμα ὅτι τοῦτο ἐπραττεν ἄκων καὶ ὅπως ἀπαλλαγῆ τῶν ἐνοχλήσεων τοῦ ἡγουμένου. Ὁ Λεονάρδος ἀντὶ ν' ἀπαντήσῃ ἀπ' εὐθείας εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ δούκα, ἤρχισε νὰ ἡμιλῆ περὶ τέχνης μετὰ πλείστης ἐμβριθείας δίδων εἰς τὸν δούκα νὰ ἐννοήσῃ ὅτι οἱ ἐξοχοὶ καλλιτέχναι ὅτε ἐλάχιστα φαίνονται ἐργαζόμενοι, τότε πλείοτερον χωροῦσιν εἰς τὸ ἔργον των, καθόσον οὗτοι διὰ τοῦ νοῦ ἐπιζητοῦσι τὴν εὐρεσιν, σχηματίζοντες ἐν τῇ φαντασίᾳ των ἰδέας τελείας, ὡς ἀντιγράφουσιν εἶτα διὰ τῆς χειρὸς ἐπὶ τοῦ πίνακος. «Τελευταῖον, ἔλεγεν, ἐν τῷ ἔμεινον εἰσέτι νὰ ζωγραφῆσῃ δύο μόνες κεφαλῆς, τὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' ἣν ἐνόμιζεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ ἐν τῇ φαντασίᾳ του τὴν ἐνθεον καλλονὴν καὶ χάριν, αἵτινες εἶδε νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῇ ἐνσαρκωθείσῃ θεότητι, καὶ τελευταῖον τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰούδα, περὶ ἧς ἐσκέπτετο εἰσέτι, διότι δὲν ἐπίστευεν ὅτι θὰ δυναθῆ νὰ ἐξεικονίσῃ ἀκριβῶς τὸ πρόσωπον ἐκείνου, ὅστις μετὰ τὸσας εὐσεργείας εἶχε τὴν θρηϊώδη ψυχὴν νὰ προδῶσῃ τὸν κύριόν του καὶ δημιουργὸν τοῦ παντός. Μεθ' ὅλα ταῦτα, προσέθετεν, κατεγίνετο νὰ ἀνεύρῃ τοιοῦτο πρόσωπον, ἐν ἀποτυχίᾳ ὅμως δὲν θὰ τῷ ἔλειπε πάντως ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀδικητοῦ καὶ ὀχληροῦ ἡγουμένου.» Οἱ λόγοι τοῦ Λεονάρδου ἐξήγειραν τὸν θαυμασμὸν τοῦ δούκα καὶ συνάμα τὸν γέλωτα διὰ τὴν ἀστείαν ἀπειλὴν κατὰ τοῦ ἡγουμένου, ἀπέδωκε δὲ πρὸς αὐτὸν πλήρες δίκαιον.»¹

Ὁ Λεονάρδος δὲν ἐξετέλεσε τὴν ἀπειλὴν του, ὡς τινες ὑπέθεσαν. Ὁ ζωγράφος οὗτος συνείθιζεν, ὅσκις ἤθελε νὰ ζωγραφῆσῃ τινὰ, νὰ παρατηρῆ πρῶτον εἰς ὁποῖαν τάξιν ἀνήκεν οὗτος, εἶτα τὴν φύσιν αὐτοῦ, ἔάν δηλαδὴ εἶδε νὰ εἶνε εὐγενὴς ἢ βάνουσος, ἔάν εὐθυμὸς ἢ αὐστηρὸς, γέρον ἢ νέος, ἀγαθὸς ἢ μοχθηρὸς εἶτα μετέβαινε εἰς μέρη ὅπου ἐγίνωσκεν ὅτι συνήρχοντο τοιοῦτοι ἄνθρωποι, καὶ παρετήρει ἐπιμελῶς τὰ πρόσωπά των, τοὺς τρόπους των, τὴν ἀμφίεσιν, τὰς κινήσεις τοῦ σώματος των, εὐρίσκων δὲ ὅ,τι ἐθεώρει πρόσφορον εἰς τὸν σκοπὸν του, ἐσημείου αὐτὸ διὰ μολυβδίου εἰς τὸν χαρτοφύλακά του, ὃν ἔφερε πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ. Τὴν μέθοδον ταύτην ἠκολούθησεν ὅπως εὐρὴ πρόσωπον κατὰλληλον καὶ διὰ τὸν ἐν τῷ Δεῖπνῳ Ἰούδα. Ἐκάστην πρωίαν καὶ ἐσπέραν μετέβαινε εἰς τι μικρὸν προάστειον, ὅπου κατῴκουν τὰ μᾶλλον ἀρχαῖα καὶ βάνουσα ὑποκείμενα, καὶ ἐκ τούτων παρέλαθε τὴν ἰδέαν, ἣν διειτύπωσεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰούδα.

Αἱ τύχαι τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου εἶνε ἐπίσης ἀξίως περιγραφῆς. Μετὰ εἰκοσι περίπου ἔτη ὅτε ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φραγκίσκος Α' εἰσῆλθεν εἰς τὰ Μεδιόλανα, ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος ἐτήρει ἄπασαν αὐτοῦ τὴν καλλονὴν καὶ ἐθαυμάζετο ὑπὸ πάντων. Τότε ὁ βασιλεὺς ἐκείνος ἀκολούθῳ τὴν συνήθειαν τῶν ἀρχαίων στρατηγῶν καὶ αὐτοκρατόρων Ῥωμαίων, οἵτινες ἐτύλων τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ ἠρπαζόν τὰ ἔργα τῶν μεγάλων τῆς ἀρχαιότητος καλλιτεχνῶν ὅπως κοσμήσωσι τὴν Ῥώμην, διενεόθη νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσιν εἰς κόσμον αὐτῆς τὸ ἔργον τοῦ Λεονάρδου. Εὐτυχῶς ἀνίκανοὶ εἰ μηχανικοὶ τοῦ βασιλέως δὲν ἠδύνθησαν νὰ τὸ ἀποκόψωσιν ἀπὸ τοῦ τοίχου ἀνευ τοῦ κινδύνου τῆς καταστροφῆς του, καὶ οὕτως ἀφῆθη ἐν τῇ Μονῇ ἀνέπαρον τότε τοῦλάχιστον. Περὶ τὰ μέσα ὅμως τοῦ 15' αἰῶνος εἶχον ἐξαφανισθῆ τὸσούτων τὰ χρώματα, ὥστε μόνον τὸ διάγραμμα διεκρίνετο δεικνύον εἰς τὸν θεατὴν μόνον τὸ ἔξοχον τοῦ σχεδίου. Τότε ὁ καρδινάλιος Βερρομαῖος, φοβούμενος μὴ ἐκ τῆς ἐπιπεργείας τῆς ὑγρασίας καὶ ἄλλων αἰτιῶν ἐξαλειφθῶσι ταχέως καὶ τὰ ὀλίγα ἐναπομείναντα λείψανα, ἀνέθεσεν εἰς ἕνα τῶν ἐμπειροτέρων ζωγράφων νὰ ἀντιγράψῃ εἰ δυνατόν, τὸν Δεῖπνον. Οὗτος κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἀπολέσῃ πᾶσαν περὶ ἐπιτυχίας ἐλπίδα, ἀρχίσας δὲ ἀπὸ τῶν ἥττον κατεστραμμένων κεφαλῶν, κατῴρθωσε κατ' ὀλίγον, καὶ κατὰ τεμάχια, ν' ἀντιγράψῃ τὸ σύνολον τῆς γραφῆς. Ὅτε δὲ τῷ 1642 εἶδε τὸν Δεῖπνον ὁ Scanaretti ἔγραψεν ὅτι μόλις διεκρίνοντο τὰ ἴχνη τινῶν ἐκ τῶν μορφῶν, ἀλλὰ τὰ γυνά, δηλαδὴ τὰ πρόσωπα, αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες ἦσαν ἐξαφανισμέναι. Τότε οἱ μοναχοὶ τῆς Μονῆς, μὴ ἀποδίδοντες μηδεμίαν ἀξίαν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Λεονάρδου, ἀπέκοψαν σκαιῶς τοὺς πόδας τοῦ

¹ Vasari, Vite dei Pittori, etc.

Ἰησοῦ καὶ τοὺς τῶν παρκαμειμένων ἀποστόλων, θέλοντες νὰ μεγαλώσωσι τὴν θύραν τῆς τραπέζης των.

Ἡ ἐπιθυμία ὅμως τοῦ κοινοῦ καὶ τῶν ἐραστῶν τῶν καλῶν ἔργων τοῦ νὰ διατηρήσωσι τὸ ἔργον τοῦ Λεονάρδου ἦτο ἴση πρὸς τὴν κακόνοιαν τοῦ χρόνου καὶ τῶν παντοδαπῶν ἐπηρειῶν τῶν ἐπιδικουστῶν ἀπ᾽αὐτῶς τὴν καταστροφὴν του. Ὅθεν τῷ 1726 ὁ ζωγράφος Βελέττης κατῴρθωσε δι' ἰδίας μεθόδου, ἣν ἐτήρησε μυστικὴν, νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτὸ προσκαίρως εἰς τὴν ζωὴν, διότι ἐξηκολούθει καὶ μετὰ ταῦτα ἐξαλειφόμενον· τὸ δὲ χειρίστον περιέπεσεν εἰς χεῖρας ἀδεξίου τινὸς ζωγράφου, ὅστις θελήσας νὰ ἀναρρώσῃ τὸ ἔργον ἐκεῖνο, παρ' ὀλίγον νὰ τὸ καταστρέψῃ ὀλοτελῶς, διότι τότε τρεῖς μόναι κεφαλαὶ ἐξ ὧν ἔμειναν γνήσιον ἔργον τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου. Ἡ τελευταία φθορὰ ἢ ἐπιπερηθεῖσα εἰς αὐτὸ ἐγένετο κατὰ τὴν εἰς Μεδιόλανα εἰσβολὴν τῶν Γάλλων, ὅτε τὸ ἐστιατόριον ἐγένετο κατάλυμα τοῦ ἵππου καὶ μετεποιήθη εἰς ἀχυρῶνα, μεθ' ὅλην τὴν γενομένην ἀπαγόρευσιν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος.

Εὐτυχῶς διάφορα σχεδιογράφηματα, τὰ ὁποῖα εἶχε κάμῃ ὁ Λεονάρδος εἰς προπαρασκευὴν τοῦ ἔργου του, σχεδιογράφηματα χωριστὰ δι' ἕκαστον πρόσωπον, διεσώθησαν, καὶ ταῦτα ἐχρησίμωσαν εἰς τὸν ἐμπειρὸν ζωγράφον Matteini, ὅπως συμπληρώσῃ τὸ ἔξοχον διάγραμμα, ὃ ἐξετέλεσεν ἀντιγράφων αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ Μονῇ τῶν Δομινικανῶν πρωτοτύπου. Ὁ Matteini οὗτος τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰησοῦ, ἀντέγραψεν ἐξ ἐτέρου, ἣν ὁ ἴδιος Λεονάρδος εἶχε ζωγραφῆσῃ διὰ κρητίδος πολυχρώμου, καὶ ἦτις τῷ εἶχε χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον διὰ τὸν Δεῖπνον¹.

Ἡ προσωπογραφία τῆς Μόνα Λίζας γυναικὸς τοῦ Φραγκίσκου Γιοκόνδου, εἰκαιογραφία οὖσα, ἐτηρήθη ἀλώθητος, εὐρίσκεται δὲ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου. Ἡ ἀπαράμιλλος ἐν αὐτῇ τέχνῃ τοῦ Λεονάρδου διηκρίνετο τὴν καλλονὴν τῆς γυναικὸς μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνδρός, καὶ κατέστησεν ἀμφοτέρους γνωστούς εἰς τὸ κοινὸν τῶν καλλιτεχνῶν καὶ εἰς τὸν κόσμον τῶν ἐραστῶν τῆς τέχνης. Τὸ ἀριστούργημα ἐκεῖνο τοῦ Λεονάρδου, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα La Gioconda, θεωρεῖται ὡς ἐν ἐκ τῶν λαμπροτέρων ἔργων τοῦ φλωρεντινοῦ ζωγράφου. Ὁ Βαζαρις ἀναφέρει ὅτι ἐν ὅσῳ ἐργαζέτο ὁ Λεονάρδος ἔχων τὸ ζῶν πρότυπον ἐνώπιόν του, ἔφερε μουσικὸς καὶ ἄλλους

γελωτοποιούς, οἵτινες ἐτήρουν φαιδρὰν τὴν Μόνα Λίζαν, θέλων ν' ἀποφύγῃ τὴν μελαγχολικὴν ὄψιν τὴν παρατηρουμένην εἰς πλείστας τῶν συγχρόνων του εἰκονογραφίας. Κατὰ τὸν αὐτὸν συγχρόνον, ὁ Λεονάρδος κατηνάλωσε τέσσαρα ὄλα ἔτη ἐργαζόμενος εἰς τὴν προσωπογραφίαν ταύτην, καὶ οὐδὲ κἂν ἐτελείωσεν αὐτήν. Ἡ τοιαύτη βραδύτης τοῦ Λεονάρδου δύναται νὰ παραβληθῆ πρὸς μόνην τὴν βραδύτητα τοῦ ἀρχαίου Πρωτογένους, ὅστις κατηνάλωσεν ἑπτὰ ἡλόκληρα ἔτη ἐργαζόμενος εἰς τὴν περιώνυμον γραφὴν τοῦ Ἰαλύσου τοῦ Ἐπαινεῖ δὲ ὁ Βαζαρις λίαν τὸ ἐν τῇ εἰκόνι στίλβον τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τὸ ὑγρὸν αὐτῶν, τὰ περὶ αὐτοὺς ὑποκύματα καὶ ὑπέρυθρα χρώματα, τὸ τρυφερόν καὶ ὑπέρυθρον τῶν μυκτῆρων, μὴ παραλείπων νὰ προσθήσῃ ὅτι τὸ ὑπὸ τὸν λαιμὸν λακκίδιον ἐφαίνετο ὡς νὰ ἐπάλλετο ἀληθῶς.

Μέγα ἔργον τοῦ Λεονάρδου ἐθεωρεῖτο καὶ ὁ κολοσσαῖος ἵππος, ὃν εἶχε πλάσῃ ἐκ πηλοῦ, ὅπως τῷ χρησιμεύσῃ διὰ τὸν ἐπιππον ἀνδριάντα τοῦ δούκα τῶν Μεδιολάνων Φραγκίσκου Σφόρτια. Εἰς τὸν ἵππον ἐκεῖνον ἐργάσθη, ὡς ἀναφέρουσιν, ἐπὶ δεκαεξ ἔτη, ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ ἔργον ἔμεινε ἀνεκτέλεστον, κατεστράφη δὲ ὑπὸ τῶν Γασκόνων στρατιωτῶν τῷ 1499. Ὁμοίως καὶ ἕτερον μέγα σχεδιογράφημα παριστάνον τὴν ἐν Anghiari μάχην, ὃ παρεσκευάζετο διὰ τὸ μέγαρον τοῦ Συμβουλίου ἀθαμιλλώμενος πρὸς τὸν Μιχαηλάγγελον, ἀπωλέσθη καὶ τοῦτο διὰ παντός.

Ἐν Ῥώμῃ διατρίβων ὁ Λεονάρδος εἶχε λάβῃ ἐντολὴν παρὰ τοῦ Πάπα νὰ ἐκτελέσῃ γραφὴν τινα. Ἦτο τότε εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην ὁ Ραφαήλ, πρὸς ὃν εἶχεν ὁ πάπας ἐκείνος ἀπειρον ὑπόληψιν, ὃ δὲ Λεονάρδος ἔχων ὑπ' ὄψιν ἴσως πρὸς ποῖον γίγαντα ἐμείλε ν' ἀντιπαλαίσῃ, ἤρχισε παραχρῆμα νὰ προβαίῃ εἰς ἀποσταξείας ἐλαίων καὶ χόρτων πρὸς κατασκευὴν βερνικωμάτων καὶ οὕτω παρεσκευάζετο εἰς τὸ ἔργον, ὃ τῷ εἶχον ἀναθήσῃ. Τοῦτο μαθὼν ὁ Πάπας, οἰμοὶ! ἔλεγεν ὁ ἄνθρωπος οὗτος δὲν εἶνε διὰ τίποτε ἱκανός, ἀφοῦ ἤρχισε νὰ σκέπτεται περὶ τοῦ τέλους, πρὶν κάμῃ τὴν ἀρχὴν. Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Πάπα ἐξώργισαν λίαν τὸν Λεονάρδον καὶ εἶτι μᾶλλον ἐξετάθη ἡ ὀργή του, ὅτε ἐμαθεν ὅτι προσεκληθῆ ἐν Ῥώμῃ ὁ Μιχαηλάγγελος, ὅστις δὲν τῷ ἦτο φίλος. Ταῦτα ὑπῆρξαν αἱ ἀφορμαὶ τῆς ἐκ Ῥώμης ἀναχωρήσεώς του. Ὅτε δὲ ἡ Λομβαρδία ἀνεκλήθη ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἐπανῆλθεν ἐκεῖ ὁ Λεονάρδος γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ Φραγκίσκου τοῦ Α'. Τότε κατεσκευάσεν ἐν Παβίᾳ λέοντα, ὅστις δι' εὐφυοῦς μηχανισμοῦ ὄδευεν ἐν τῇ αἰθούσῃ ὅπου ἵστατο ὁ βασιλεὺς, καὶ σταθεῖς πρὸ τοῦ μονάρχου ἐκείνου, ἤνοιξε τὰ στόματά του καὶ ἐφάνησαν οἱ κρῖνοι, τὰ σύμβολα τῆς Γαλλίας. Εἶτα ἠκολούθησεν ὁ Λεονάρδος τὸν βασιλέα ἐκείνον εἰς Γαλλίαν, ὀνομασθεὶς ζωγράφος αὐτοῦ ἐπὶ ἐτησίῳ

¹ Ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου ὑπάρχει ἔξοχον ἀντίγραφον τοῦ ἔργου τοῦ da Vinci γενόμενον ὑπὸ τινος τῶν μαθητῶν του. Κατὰ δὲ τὸν Κατάλογον τοῦ Μουσείου τοῦ Λούβρου, ὑπάρχει ἐν τῷ Ἐρημητηρίῳ τῆς Πετροπολέως ἕτερον (:) ἀντίγραφον τοῦ Μυστικοῦ Δεῖπνου, ἔργον τοῦ Μάρκου da Oggio μαθητοῦ τοῦ Λεονάρδου.

μισθῶ 700 σκούδων. Ἄλλ' ἐν Γαλλίᾳ, κατατρυ-
χόμενος ὑπὸ τοῦ γήρατος καὶ τῶν ἀσθενειῶν,
δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκτελέσῃ ἔργον τι ἄξιον λόγου,
εἰ καὶ ὁ βραχίλιός ἐκεῖνος ἐπεθύμει πολὺ νὰ τε-
λειώσῃ τὴν γραφὴν τῆς Ἁγίας Ἄννης, ἧς μόνον
τὸ σχεδιογράφημα εἶχε φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἦν
ἐξετέλεσεν μετὰ ταῦτα οἱ μαθηταὶ του. Μετὰ
δύο ἔτη, καθ' ἃ διέτριψεν ἐν Γαλλίᾳ, ὁ Λεονάρ-
δος ἀπέθανεν ἐν Saint Cloud ἐν ἡλικίᾳ πέντε
καὶ ἐβδομήκοντα ἐτῶν.

Εἰς ἔπαινον τοῦ μεγαλοφυοῦς καλλιτέχνου ὁ
ποιητὴς Ἰωάννης Στρότση ἔγραψε τὸ ἀκόλουθον
τρίστιχον :

«Vince costui pur solo.
» Tutti altri, e vince Fidia e vince Apelle.
» E tutto il tor vittorioso stuoto »¹.

Ὁ Λεονάρδος ἀφῆκε πλεῖστα σκιαγραφήματα
καὶ πολλὰς περὶ τέχνης χειρογράφους σημειώ-
σεις. Συνέστησεν ἐν Μεδιολάνοις ἀκαδημίαν
φέρουσαν τὸ ὄνομά του, πιθανῶς δὲ τὸ σύγ-
γραμμα αὐτοῦ «Trattato della Pittura»
συνέγραψε πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν ἐν τῇ Ἀκαδη-
μίᾳ ἐκείνῃ μαθητῶν του. Ἐν τῷ συγγράμματι
τούτῳ εὐρίσκει ὁ ἀναγνώστης πολλὰς περὶ τέ-
χνης συμβουλὰς, εἰς περὶ χρωμάτων καὶ σκιῶν,
περὶ σκινογραφικῆς, περὶ ἀνατομίας, περὶ ἀρθρώ-
σεων τῶν ὀστέων, περὶ κινήσεως, περὶ ἀναλογιῶν
κτλ. Ἄπαντα τὰ χειρόγραφα τοῦ Λεονάρδου
εἶνε δυσανάγνωστα, διότι κατὰ ἰδιοτροπίαν τινὰ
συνεθίζε νὰ γράφῃ κατὰ τὸν ἀνατολικὸν τρόπον,
δηλαδή ἀπὸ τῶν δεξιῶν εἰς τὰ ἀριστερά. Οἱ δια-
σημότεροι ζωγράφοι Δομβάρδοι ὑπῆρξαν μαθηταὶ
ἢ μιμηταὶ αὐτοῦ· ἐξαιρετικὴ τις ἐκφρασις ἐν τῷ
μειδιάματι καὶ ἐν τῷ βλέμματι, ἡ ἐντελής πλα-
στικότης καὶ ἡ λεπτομερὴς ἐπιξεργασία τῶν ἡμι-
σκιῶν εἶνε τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῶν
ἔργων τοῦ διδασκαλοῦ καὶ ἐν γένει τῆς Σχολῆς
αὐτοῦ.

Διαβάντων πρὸ πολλοῦ ἐκ Μεδιολάνων, μετέ-
βην καὶ εἰς τὴν Μοῆν τῶν Δομινικανῶν ὅπως
ἴδω τὸ ἔργον τοῦ Λεονάρδου. Πλὴν ἐμοῦ καὶ
ἐτέρου τινός, οὐδεὶς ἄλλος εὐρίσκειτο ἐντὸς τῆς
πεινυχῆς αἰθούσης, ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς ὁποίας
ὄχρος καὶ πεπαλαιωμένος διεκρίνετο ὁ Μυστικός
Δεῖπνος, ἐνῶ ἐν Ῥώμῃ ἐντὸς τῶν αἰθουσῶν τοῦ
Βατικανοῦ καὶ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Σιζῆτου συνω-
θεύονται καὶ διαγκωνίζονται οἱ παντὸς γένους καὶ
παντὸς φύλου περιηγηταί, ὅπως ἴδωσι τὰ περι-
φανῆ ἔργα τοῦ Ῥαφαήλ καὶ τοῦ Μιχαηλαγγέ-
λου, ἀλλ' οἱ πολλοὶ ὀλίγην εὐρίσκουσι τέρψιν εἰς
τὴν θείαν ἔργον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπέπτη τὸ θέλ-
γητρον τῶν χρωμάτων καὶ ἐξηρανίσθησαν ὑπὸ

τοῦ χρόνου πάσαι αἱ λεπτομέρειαι ἐν αἷς κατέ-
βηκε τοσοῦτους κόπους ἢ καλλιτεχνικὴ μεγαλο-
φυΐα. Μόνον οἱ μεμνημένοι, καὶ οὗτοι εἶνε ὀλίγοι,
προσέρχονται ἐκεῖ ὅπως προσφέρωσι τὸν φόρον τῆς
λατρείας τῶν πρὸς σκελετὸν ἐνός ἔργου μεγαλο-
φυοῦς καλλιτέχνου. Καὶ ἐδῶ, ὡς βλέπετε, ἡ
τύχη ἐφάνη ἄδικος πρὸς τὸν Λεονάρδον!

Γ. Ε. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

¹ Ἡ κατωτέρω λαϊκὴ διήγησις ἐλήφθη ἐκ νέου βι-
βλίου τοῦ κ. Ἄνδρ. Καρκαβίτσα ἄρτι ἐκδοθέντος καὶ
ἐπιγραφομένου «Παλιὰς Ἀγάπες». Σ. τ. Δ.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Ἐνας ἄγουρος ἀπὸ τὸ Σέχη ἀποφάσισε νὰ
πάρῃ γυναῖκα. Μὰ ἤθελε τίμια καὶ καλὴ, σὴν
τίμιος καὶ καλὸς ποῦ ἦταν καὶ αὐτός. Τὸ γύρισε
ἀποδῶ, τὸ γύρισε ἀποκεῖ. σκέφτηκε τὸ γέρο
Μῆτρο Γκιζῶτη, ποῦ εἶχε δύο θυγατέρες. Καλὸς,
σοῦ λέει, ὁ πατέρας, καλὰ θὰ εἶνε καὶ τὰ παι-
διά. Κινάει μιὰ σκόλη καὶ προσκυνάει τὸ γέροντα
καὶ τοῦ λέει τὸ σκοπὸ του.

— Σὰν εἶν' ἀπὸ τὸ Θεό, παιδί μου, θὰ γένη·
τοῦ ἀπαντᾷ ἐκεῖνος. Δυὸ θυγατέρες ἔχω· γιὰ τὴ
μιὰ θέλω ἑκατὸ φλωριά, γιὰ τὴν ἄλλη δίνω
ἑκατὸ φλωριά.

Ὁ ἄγουρος ἔμεινε συλλογισμένος.

— Νὰ σκεφτῶ εἶπε.

— Σκέψου.

Ἐσκέφτηκε πολὺ, μὰ πάντα δίβουλος ἔμενε.
Κινάει καὶ πάει σ' ἕναν πατρικὸ του φίλο στὰ
Φάρσαλα νὰ πάρῃ γνώμη.

— Ἦρθα νὰ μοῦ πῆς τὴ γνώμη σου τοῦ λέει.

Θέλησα νὰ πάρω γυναῖκα· γύρεψα μιὰ ἀπὸ τὴς
θυγατέρες τοῦ γέρο Μῆτρο Γκιζῶτη, μὰ μοῦ-
δωκεν ἀπόκριση πῶς στή μιὰ δίνει ἑκατὸ φλωριά
καὶ στήν ἄλλη παίρνει ἑκατὸ φλωριά. Τί νὰ
κάνω;

— Τίποτα νὰ μὴν κάνης, τοῦ λέει ἐκεῖνος,
παρὰ νὰ κινήσης νὰ πᾶς στήν Καρδίτσα, νὰ
πάρης γνώμη ἀπὸ τὸν ἀδερφό μου τὸ μεγαλύτερο.

Μιὰ καὶ δύο πάει στήν Καρδίτσα. Ρωτῶντας
ἀποδῶ, ρωτῶντας ἀποκεῖ, βρίσκει τὸν ἀδερφό
τοῦ φίλου του, τὸ Φώτη. Ὁ Φώτης τοῦ φάνηκε
μικρότερος ἀπὸ τὸ Γιώργη, μὰ δὲν εἶπε τίποτα.
Μπορεῖ νάχω λάθος, σοῦ λέει.

— Τὸ καὶ τό, λέει στὸ Φώτη. Πῆγα στὸν
ἀδερφό σου καὶ μὲ στέλνει σ' ἐμένα. Τί νὰ κάνω;

— Τίποτα νὰ μὴν κάνης, τοῦ λέει κ' ἐκεῖνος,
παρὰ νὰ κινήσης νὰ πᾶς στὰ Τρίκκαλα, νὰ
πάρης γνώμη ἀπὸ τὸν ἀδερφό μου τὸν πιὸ μεγα-
λότερο.

Κινάει ὁ ἄγουρος καὶ πάει στὰ Τρίκκαλα.
Ρωτῶντας ἀποδῶ, ρωτῶντας ἀποκεῖ βρίσκει τὸν

ἀδερφό τοῦ φίλου του, τὸν Πάνο. Ὁ Πάνος τοῦ
φάνηκε πιὸ μικρότερος καὶ ἀπὸ τὸ Φώτη καὶ ἀπὸ
τὸ Γιώργη, μὰ δὲν εἶπε λέξη.

— Τὸ καὶ τό, λέει στὸν Πάνο. Τί νὰ κάνω;

— Εὐκόλο πράμα γύρεψες, εἶπεν ἐκεῖνος·
πάμε ἀπάνω στὸν ὄντα καὶ θὰ σοῦ πῶ.

Πῆγαν ἀπάνω στὸν ὄντα, στρώθηκαν σταυρο-
πόδι στὸ πέφκι, ἡ γυναῖκα τοῦ Πάνου ἔφερε τσί-
πουρο νὰ τοὺς κερᾶσῃ, ἔφερε κ' ἕνα πεπόνι γιὰ
σαλατικό.

— Τί πεπόν' εἶν' τοῦτο, ὀρέ γυναῖκα! λέει ὁ
Πάνος θυμωμένος· φέρε μας ἄλλο.

Πῆγε κ' ἦρθε ἡ γυναῖκα, ἔφεραν ἄλλο.

— Δὲν εἶν' καλὸ καημένη! εἶπε ὁ Πάνος·
φέρε μας ἄλλο.

Ἔτσι τὴν παιδεψε κάμποση ὥρα. Ἐκείνη τῶ-
περνε τὸ πεπόνι κ' ἔφερνε ἄλλο, μὰ κανένα δὲν
ἄρесе τοῦ ἀντρός της. Στὸ τέλος κράτησε ἕνα
κ' ἔδωξε τὴ γυναῖκά του.

— Σὰν πόσα πεπόνια λὲς πῶς ἔχω στὸ κελ-
λάρι; ρωτᾷ τὸν ἄγουρο.

— Ἐίρω κ' ἐγὼ· δυὸ—τρία φορτώματα.

— Ἐνα μοναχά. Μὰ ἴδες τί γυναῖκα τὴν
ἔχω! πῆγε κ' ἦρθε εἰκοσι—τριάντα βολὲς καὶ
ἄχνα δὲν ἔβγαλε νὰ μὲ δυσαρεστήσῃ. Τ' ἀδέρ-
φια μου σοῦ εἶπαν πῶς εἶνε μικρότερα μου, καὶ
ἀλήθεια εἶνε μικρότερα μου. Μὰ γιὰ νάχουν
δύσκολες γυναῖκες γεράσανε γλήγορα· ἐγὼ γιὰ
τὰ ἑκατὸ φλωριά καὶ πάρε καλὴ γυναῖκα νὰ σοῦ
κυβερνάῃ τὸ σπίτι.

Τρέχει ὁ ἄγουρος στὸ Σέχη, βρίσκει τὸ γέρο
Μῆτρο Γκιζῶτη.

— Πάρε τὰ φλωριά καὶ δὲς μου τὴ γυναῖκα
μὲ τὴν εὐκὴ σου, τοῦ λέει· μὰ ἄψε κ' ἐμένα
δέκα νὰ κάνω τοὺς γάμους.

— Πάρ' τὰ δέκα φλωριά, πάρ' καὶ τὴ γυ-
ναῖκα μὲ τὴν εὐκὴ μου· λέει ὁ γέρος.

Πῆρε τὴ γυναῖκα ὁ ἄγουρος, ἔκαμε τοὺς γά-
μους, ἔφαγε τὰ φλωριά· σὲ δέκα ἡμέρες ἔμεινε
ἀπένταρος. Κάθεται καὶ συλλογέται πῶς θὰ γυ-
ρίσῃ τὸ σπίτι του. Τὸν εἶδε ἡ γυναῖκα του στε-
νοχωρημένον, τῶρπερνε ἀποδῶ, τῶρπερνε ἀποκεῖ νὰ
τὸν ρωτήσῃ. μὰ ντρέπονταν· δέκα μερῶν
νύφη! σοῦ λέει. Τέλος παίρνει ἀπόφαση πάει καὶ
τὸν προσκυνάει.

— Μὲ τ' ὄρισμούς σου, ἄντρα μου, καὶ κάτι νὰ
σὲ ρωτήσω, τοῦ λέει. Τ' ἔχεις κ' εἰσαὶ συλλογι-
σμένος; Τῶδωκεν ὅλα τὰ φλωριά τοῦ γέρου;

— Ὅλα.

— Καὶ δὲν ἔχουμε νὰ πορέψουμε;

— Λεφτὸ τσακισμένο.

— Ἐγὼ νὰ σοῦ δώκω.

Βγάνει καὶ τοῦ δίνει μιὰ στάμπα.

— Νὰ ἐτοῦτη τὴ στάμπα νὰ πᾶς σ' Ἄμ-
πελάκια νὰ τὴν πουλήσῃ — ἔτσι ἔδωκα καὶ τοῦ

πατέρα μου. Ἄν δὲ σοῦ δώκουν διακόσια γρόσια
νὰ μὴν τὴ δώκῃς.

— Οὐτ' ἑκατὸν πενήντα;

— Οὐτε· διακόσια σωστά.

— Καλὰ.

Κινάει ἐκεῖνος καὶ πάει σ' Ἄμπελάκια. Τότε
τ' Ἄμπελάκια ἦταν μεγαλύτερα καὶ ἀπὸ τὴ Λά-
ρισα. Δείχνει στὸν ἔμπορο τὴ στάμπα· ἐκεῖνος τὴ
βρίσκει καλὴ.

— Πόσο τὴν πουλᾷς;

— Διακόσια γρόσια.

— Νὰ σοῦ δώκω ἑκατό... ἑκατονπενήντα...

ἑκατονογδόντα;

— Ὅχι, διακόσια μοῦ εἶπε ἡ γυναῖκά μου.

— Νὰ διακόσια. Μὰ δὲ μοῦ λὲς ὅ,τι σοῦ

εἶπῃ ἡ γυναῖκά σου θὰ κάνης;

— Ὅ,τι θέλω γώ, λέει ἐκεῖνος θυμωμένος,

ὄχι ὅ,τι μοῦ εἶπῃ ἡ γυναῖκά μου.

— Μὰ νὰ τώρα στὴ στάμπα.

— Στὴ στάμπα ἄλλο· μὰ ὅ,τι θέλω γώ κάνω.

— Καὶ τὸ δέχεται ἡ γυναῖκά σου;

— Τὸ δέχεται.

— Ἐλα νὰ βάλουμε στοιχημα.

— Τί στοιχημα;

— Πῆρες τώρα διακόσια γρόσια· νὰ τὰ ζο-
δέψῃς ὅλα στὰ λοβώτερα πράματα, νὰ πάρης
κ' ἐμάς μουσαφιρέους, καὶ ἄμα εἶπῃ «καλὰ ἑκα-
μες» νὰ μοῦ παίρνης τὸ μαγαζι.

— Ναί.

— Ἀλλιῶς νὰ σοῦ παίρνω τὴ γυναῖκα.

— Ναί.

— Ἀρχίνα ἀπὸ τώρα.

Βγάνει ὁ ἄγουρος στὴν ἀγορά, βλέπει ἐν'
ἄλλο.

— Πόσο θὲς σ' ἄλλο;

— Διακόσια γρόσια.

— Πάρ' τα.

Καβαλλάει τ' ἄλλο.

— Πάμε· λέει στους ξένους του.

Βγάνουν παρόζω, φτάνουν στὴ Λάρισα, ἀπαν-
τοῦν ἕνα μὲ τὸ γομάρι του.

— Ρέ μὲ τὸ γομάρι, λέει ὁ ἄγουρος· μοῦ τὸ
δίνεις νὰ σοῦ δώκω τ' ἄλλο;

— Πάρ' το.

Δίνει τ' ἄλλο παίρνει τὸ γομάρι. Πᾶνε
παρκατάω, ἀπαντοῦν μιὰ γυναῖκα ποῦ εἶχε τρία
γαλιὰ. Δίνει τὸ γομάρι ὁ ἄγουρος παίρνει τὰ
γαλιὰ. Τραβοῦν, φτάνουν μὲ τὸ ἡλιόγευμα
στὸ Σέχη.

— Ἐλα, γυναῖκα κ' ἔχουμε ξένους ἀπόψε·
φωναῖζει στὴ γυναῖκά του καὶ τῆς δίνει τὰ γαλιὰ.

— Πούλησες τὴ στάμπα;

— Τὴν πούλησα.

— Κοπιᾶστε στὸν ὄντα κ' ἐγὼ ἐτοιμάζω.

Ἀνέβηκαν ἐκεῖνοι στὸν ὄντα. Ἡ γυναῖκα
ἔσφαξε τὰ γαλιὰ, τὰ ἐτοίμασε, ἔστρωσε τὸ

¹ «Μόνος οὗτος ἐνίκησε τοὺς πάντας.

² Ἐνίκησε τὸν Φειδίαν, ἐνίκησε καὶ τὸν Ἀπελλῆ.

³ Καὶ ἄπαν τὸ τροπαιοῦχον ἐκεῖνων πλῆθος».

σοφρά και κάλεσε τους ξένους να καθίσουν. Έκει που τρώγανε γυρίζει ο έμπορος και λέει της γυναίκας :

— Ξέρεις τί σου φτιασε ο άντρας σου ;

— Σάν τί ;

— Πούλησε τη στάμπα διακόσια γρόσια.

— Καλά καμε' τόσο του είπα.

— Καλά, μά τ'άδωκε όλα και πήρε άλλογο.

— Πάλι καλά' πώς νάρθη πεζός απ' τ' Άμπελάκια ;

— Μά δέν είν' αυτό μονάχα' έδωκε τ' άλλογο και πήρε γομάρι.

— Καλά κι άγια' τί να κάμη, σου λέει, τ' άλλογο στο χωριό' καλύτερα τό γομάρι που κάνει όλες τις δουλειές και ζή όπως κι όπως.

— Μά που έδωκε στο τέλος τό γομάρι για να πάρη τρία γαλιά ; λέει ο έμπορος άγαναχτισμένος από την καλωσύνη της.

— Τί να κάμη ; Σάν είδε και του κολλήσατε να σας πάρη μουσαφιρέους, τό γομάρι τί τό ήθελε ; Γομάρι θα τρώγατε !

— Άντε μωρέ ! λέει ο έμπορος τραβώντας τα γένηκα του.

Κ' έπήρε ο άγουρος τό μαγαζί με την άξια τή γυναίκα του κ' έμεινε ο έμπορος άπένταρος.

Α. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΜΑΝΙΚΕΤΙ

[Έθιμα Καθολικών Νάξου].

Η κατάφυτος και τερπνή νήσος του Αιγαίου Πελάγους Νάξος, ή από της αρχαιότητας φημιζομένη διά την καλλονήν και γοιμότητα αυτής, και Μικρά Σικελία ένεκα τούτου καλούμενη, παρέμεινε υπέρ τα τετρακόσια έτη πρωτεύουσα του Δουκάτου των Κυκλάδων. Ο πάτερ Σωζέρ εν τή ιστορία των Δουκών του Αιγαίου Πελάγους γράφει περί αυτής : « ή Νάξος είναι ή μεγαλύτερα, γοιμωτέρα και τερπνοτέρα πασών των Κυκλάδων. Οι άρχαίοι εκάλουν αυτήν Διονυσίαν, είτε ως γενέθλιον γήν του Βάκχου του επικαλουμένου Διονύσου, είτε διότι ο θεός ούτος ελατρεύετο εν αυτή κατ' έξοχήν. Έκαλείτο δε προσέτι και Στρογγύλη ένεκα του κυκλικού αυτής σχήματος. Τα κυρίως καθιστώντα την νήσον ταύτην περίφημον είναι τό ύψος των όρέων αυτής, ή μεγάλη ποσότης των εξαγομένων λευκών μαρμάρων, τά καθ' όλον τον κόσμον όνομαστά όρυχεία της σμύριδος, ή καλλονή των πεδιαδών αυτής, ή πληθύς των πηγών και βυάκων, οτινες άρδεύουσι τάς εξοχάς αυτής, οι πολυάριθμοι κηποί της, οι μεστοί παντός είδους καρποφόρων δένδρων, οι έλαιώνες, πορτοκαλεώνες,

λαμονεώνες και αι μέγισται τό ύψος βόιαί της. Ένεκα δε των προτερημάτων τούτων, δι' ά διακρίνεται των λοιπών νήσων άπενεμήθη αυτή τό όνομα Βασιλίσσης των Κυκλάδων ».

Η Έλληνική Βουλή συνεζήτει πέρυσιν έν έπρεπε να όρισθη πρωτεύουσα του δευτέρου Νομού των Κυκλάδων, έν ή περιπτώσει ήθελε διαιρεθη ούτος, ή Νάξος ή ή Θήρα. Ο πρώτος Δούξ του Αιγαίου Πελάγους Μάρκος Σανούδος, πλειοτέρας γεωγραφικάς και ιστορικάς γνώσεις της Έλληνικής Βουλής έχων, δέν έδίστασε να εκλέξη την Νάξον ως πρωτεύουσαν του ύπ' αυτού ίδρυθέντος Δουκάτου του Αιγαίου Πελάγους. Πολλαι φραγκικαι οικογένειαι παρακολουθήσασαι τους Δούκας των Κυκλάδων έγκατεστάθησαν έν Νάξω καταλαβούσαι τά πλείστα και κάλλιστα κτήματα της νήσου και φευδαρχικώς βιώσασαι έν αυτή. Γόνοι των φραγκικών εκείνων οικογενειών είναι αι σήμεραν έτι έν Νάξω σωζόμεναι οικογένειαι ατών Σωμμαριπών, Δε Λαστίκ, Βαρότση, Δελλαρόκα, Γεράρδη, Σερπέντη, Γρύλλου, Φραγκοπούλου Βάιερ και ή πρό όλίγων έτι έτών εκλιπούσα των Γριμάλη. Λείψανα των φευδαρχικών εθίμων των καθολικών της Νάξου διατηρούντο πρό τινων εισέτι δεκάδων έτών. Μεταξύ τούτων είναι και τό επόμενον, όπερ διηγήθη ήμιν εύγενής δέσποινα, απόγονος ενός των μεγαλητέρων οίκων των καθολικών της Νάξου, ότε πρό τινων έτών έπεσκέσθημεν την νήσον. Πολλαι οικογένειαι δυτικων διατηρούσιν έτι παλαιά έπιπλα' οίον ανάκλιτρα, κλίνας, καθρέπτας αρχαιοτάτης κατασκευής. Έξέφραζον την εκπληξίν μου διά την καλήν διατήρησιν των επίπλων τούτων, ών τινα θα είχον ήλικίαν άνω των διακοσίων έτών.

Μή σας φαίνεται παράξενον, με είπεν ή εύγενής δέσποινα, πώς διατηρούνται τόσο καλά τά έπιπλα άφου και τά φορέματα που μάζ έχουν αφήση οι γονείς μας, οι όποιοι βέβαια τά έχουσι κληρονομήση από τους ιδικοούς των, είναι ακόμη ολοκίνουργα. Και ταύτα λέγουσα ήνοιξε παμμέγιστον έρμαριον εκ του όποιου εξήγαγε διαφόρους πολυτελείς εκ βελούδου γυναικείας έσθητας. Την προσοχήν ήμων ελλκυσεν έν βελούδιον βυσσινόχρου φορέμα κεντημένον διά χρυσών ταινιών και πολυτελών τριχάπτων άρχομένων από του ύψηλου περιλαιμίου μέχρι του κάτω μέρους της έσθητος.

— Είναι βελούδο της Βενετίας, έλεγεν ή οικοδέσποινα, δέν κάμνουν πλέον σαν αυτά σήμεραν. Κατά τους λαγαριασμούς της μάμμης μου τό φορέμα αυτό πρέπει να είναι άνω των 150 έτών, διότι και εκείνη τό είχε κληρονομήση από την μάμμην της.

Ενώ δε έθυμαζόμεν την λεπτήν κατεργασίαν της έσθητος και τά πολυτελή χρυσά κεν-

τήματα, ή Κυρία επέδειξεν ήμιν έν μανικέτι εκ του αυτού ύφασματος και καθ' όλα όμοιον προς τά δύο άλλα του φορέματος.

— *Ε! πώς σας φαίνεται πάλιν αυτό ; είπε μειδιώσα.

— Είς τί χρησιμεύει αυτό ; την ήρωτήσαμεν.

Είναι πολύ περιέργος ή ιστορία του μανικετιού, άπήντησε και με την άφελή της γλώσσαν μας διηγήθη τό εξής :

— Την ήμέραν της Αγίας Δωρεάς κάθε άρχοντικό έστρωνε τό όρόμο με μυρσινιές, που μάζ έφερναν απ' έξω οι κουντουβερνάριδες. Κατά συνήθεια παλαιά κάθε κουντουβερνάρης (περιβολάρης) ήτον υποχρεωμένος να φέρη την ήμέραν της Αγίας Δωρεάς ένα φορτωμα μυρσινιές και δάφνες, έτσι λοιπόν κάθε άρχοντικό έβαζε τους κουντουβερνάριδες και τους δούλους να στρώνουν τις δάφνες και τις μυρσινιές εις όλους τους όρόμους, κάθε σπίτι έστόλιζεν έπειτα την εισόδον του με ταπέτα παλαιά, με εικόνες και με βάζα γεμάτα από βόδα¹ και τριαντάφυλλα. Την ήμέραν λοιπόν εκείνην οι άρχόντισσες έφορούσαν αυτά έδώ τά φορέματα για να πάν στην εκκλησία. Όταν έτελειώνεν ή λειτουργία και άρχιζεν ή λιτανεία της Αγίας Δωρεάς, από μέσα από τους διαφροστολισμένους και μυρσινιστολισμένους όρόμους του Κάστρου εξεκινούσε πρώτα από την Μητρόπολιν με τον Μοναχίον και όλους τους παπάδες και τους Τζάους (δικάκους) ύστερα ακολουθούσαν οι τρανοί του Κάστρου ψάλλοντες εις όλον τον όρόμο και κατόπιν ήρχοντο οι άρχόντισσες, άκουμπ.σμένες στο χέρι της ύπρετριας, και για να μη πιάνη ή άρχόντισσα τό χέρι της ύπρετριας (γιατί δέν τό επέτρεπε βλέπετε ή άξιοπρέπεια εκείνου του καιρού) της έφορούσαν από τό σπίτι στο δεξι χέρι τό μανικέτι αυτό και έτσι ή κυρία έστριζετο στο χέρι που έφορούσε τό βελούδινο μανικέτι. Όλες λοιπόν οι άρχόντισσες στηριγμένες στο βελουδοφορέμένο δεξι χέρι της ύπρετριας ακολουθούσαν τή λιτανεία και έγύριζαν ύστερα στο σπίτι. Κάθε άρχόντισσα που είχε τέτοιο φορέμα, και είχαν σχεδόν όλες, είχε και τρίτο μανικέτι.

Μ. ΔΑΜΙΡΑΛΗΣ

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΒΡΑΒΕΥΣΙΣ ΗΓΟΥΜΕΝΗΣ

Η Γαλλική Ακαδημία απένειμε μέγα βραβείον άρετης εκ 2,500 φράγκων εις την ήγουμένην του έν Τήνω καθολικού μοναστηρίου.

Ο εισηγητής Ιούλιος Λεμαίτρ, αίτιολογών την βράβεισιν ταύτην είπε :

¹ Και σήμεραν έτι έν Νάξω όνομάζουσι βόδα τά λευκά βόδα, τριαντάφυλλα δε τά άλλα.

«Αι πρώται έβδομάδες της έγκαταστάσεως των Ούρσουλίνων έν Τήνω ύπήρξαν φοβεραί. Το πρώτον άσυλόν των ύπήρξεν οίκημα σεσαθρωμένον, όπου ο άνεμος εισήρχετο διά των άνευ ύάλων παραθύρων και ή βροχή διά της χαινούσης στέγης. Ο πυρετός τάς έμάστιζεν και αι γενναίοκαρδοι αδελφαί επελήρθησαν της άποστολής του έλέους και της εκπαιδεύσεως έν μέσω γυμνότητος οίκτρου. Διά ποίων θαυμάτων οικονομίας και ύπομονής, διά ποίας τρελλής αυτοπεποιθήσεως κατώρθωσαν να υπερικήσωσι τάς δυσχερείας ταύτας, εύρηκαν την μονήν, ήγγράσαν έν οικόπεδον και ίδρυσαν κατάστημα άπολαύον γενικής έν Έλλάδι φήμης, τούτο είνε τό μυστήριον της έλεημοσύνης και της άφοσιώσεως ».

Ο Λεμαίτρ, αναφέρων τό λόγιον του επισκόπου του Πεκίνου Φαβιέ : — Έπί 5,000 μαθητών, τους όποιους εξεπαίδευσαν οι μοναχοί μας, πιστεύετε ότι δέν έχομεν ούδε ένα προσηλυτισμόν ; — λέγει, ότι τό ωραίον τούτο λόγιον — ωραίον διότι εκπροσωπεί τον άσπυτον σεδασμόν της έλευθερίας των ψυχών και την ύπομονήν της πίστεως — εφαρμόζεται θαυμασίως εις τάς μοναχάς της Τήνου.

Προσθέτει δε :

«Καθυσύχασαν τόσον τάς συνειδήσεις άποφεύγουσαι πάντα προσηλυτισμόν, ώστε παρά τον νόμον, τον άπαγορεύοντα εις τά ξένα εκπαιδευτήρια να δέχωνται όρθοδόξους μαθητάς, αι οικογένειαι άποστέλλουν τά τέκνα των εις τό μοναστήριον της Τήνου και ή Κυβέρνησις κλείει τους όφθαλμούς. Η άξιοπρέπεια της ζωής, ή άνεγνωρισμένη άξια της ήθικης μορφώσεως, την όποιαν παρέχουν, τρέφουσαι, διδάσκουσαι, ένθύουσαι τάς όρφανάς, επισκεπτόμεναι και βοηθούσαι τους πτωγούς, τόσον παγίαν καθιέρωσαν την έπιρροήν των, ώστε ούδεις τολμά να προσβλήη αυτάς, τουλάχιστον εκ του φανερού. Διδάσκουν την γαλλικήν εις περισσότεράς των εκατόν νεανίδων διαδίδουν την ιστορίαν μας, καθιστούν άγαπητούς τους μεγάλους συγγραφείς μας, τιμώσι και επιβάλλουσι την άγάπην της Γαλλίας. Έάν ή γαλλική όμιληται υπό 58 εκατομ. ανθρώπων, την γερμανικήν όμιλουσιν 80 εκατομ. και την άγγλικήν 116. Η άναλογία ήτο αντίστροφος κατά τον παρελθόντα αιώνα. Η ιδέα δ' αυτή της στενώσεως της γαλλικής ιδέας έχει και τό άρρήκτως μελαγχολικόν δι' ήμας.

«Διάδοσις της γλώσσης μας σημαίνει διάδοσιν του δαιμονίου και της έπιρροής της πατρίδος μας. Η έπιρροή αυτή παρέμεινε ισχυρά εις την Έλλάδα, την αρχαϊκήν τροφόν των πνευμάτων μας και της όποιας οι τελευταίοι υιοί μάζ άγαπούν όπως τους άγαπώμεν, διότι ίσως συναισθάνονται ότι εις όλων των λαών ήμεις είμεθα οι επωφελούμενοι καλλίτερον εκ των διδαγμάτων της μητρός των, της Έλλάδος του Σοφοκλέους, του Πλάτωνος και του Φειδίου. Υποστηρίζουσι την γλώσσαν ήμων αι κληροκαίαι, υπερασπίζουσι τά τελευταία ήμων όχυρώματα έν τή Ανατολή, ήτις ύπήρξεν ιδική μας, και καθιστώσιν ίσως δυνατήν εις τό έμπόριον και την διπλωματίαν μας την άνάκτησιν του νομιζομένου ως διακυβευθέντος ».

ΥΓΙΕΙΝΗ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

— Δύναται νὰ ἐπιφέρει βλάβην εἰς τὴν ἀκοὴν τὸ ράπισμα ;

Βεβαίως καὶ εἶνε πολὺ κακὴ ἡ συνήθεια νὰ καταφέρωσιν οἱ γονεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι δυνατὰ ραπίσματα ἐπὶ τῶν παρειῶν τῶν παιδίων. Αἰτία τῆς μερικῆς κωφότητος πολλῶν ἀνθρώπων εἶναι τὰ ραπίσματα τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον ὅταν ἦσαν μικροί. Τὸ τύμπανον τοῦ ὠτός εἶναι λεπτόν ὡς σιγαρόχαρτον, καὶ εὐρίσκειται τετρωμένον ὡς παραπέτασμα μεταξὺ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ἐν ράπισμα εἰς τὴν παρειάν, καταφερόμενον μὲ ὅλην τὴν δύναμιν, ἦν δίδει ὁ αἰφνίδιος καὶ βίαιος θυμὸς εἰς τὴν χεῖρα, ἀρκεῖ πολλάκις νὰ σχίσῃ καὶ νὰ διαρρήξῃ τὴν λεπτὴν ἐκείνην μεμβρᾶναν.

Γ Ν Ω Μ Α Ι

ΠΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ

Ὅταν ὁ Σωκράτης ἔλεγεν ὅτι ὅλαι αἱ κακῖαι γεννῶνται ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν, δὲν ἔνοει βέβαια ἀπὸ ἀμάθειαν ἀστρονομίας, φυσικῆς, ἱστορικῆς ἢ ἄλλης τινὸς ἐπιστήμης ἢ τέχνης, ἀλλ' ἀπὸ τὴν δυστυχεστάτην στέρησιν τοῦ ἐγκεφάλου. Ὁ ἐγκέφαλος οὗτος ἡ νοῦς ἀπ' οὐδεμίαν ἄλλην ἐπιστήμην ἢ τέχνην εἶναι δυνατὸν ν' ἀποκτηθῇ πλὴν ἀπὸ τὴν τελειοποίησιν τοῦ λογικοῦ, ἧτις εἶναι ἡ φρόνησις, μόνη ἱκανή, καθὼς ἔλεγεν ὁ Πλάτων, νὰ διακρίνῃ τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν, μόνη νὰ προσεξήσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅτι κοινῶς ἐπιθυμῶσιν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, τὴν εὐδαιμονίαν. Τοιαύτη φρόνησις δὲν ἀποκτᾶται ἀπὸ τὴν πολυμαθειαν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἠθικὴν ἀρετὴν, τὴν ὁποῖαν ἂν δὲν εὐτύχησεν ὁ νέος νὰ μάθῃ παιδιόθεν διὰ καλῆς παιδικῆς ἀνατροφῆς, χρεώσται νὰ τὴν διδαχθῇ πρὸ πάσης ἄλλης ἐπιστήμης, ποτιζόμενος αὐτὴν ἀπὸ τὰ σωτήρια παραγγέλματα πολλῶν μεγάλων ἀνδρῶν, καὶ νὰ τὴν διδαχθῇ ὅσον δυνατὸν ταχέως, πρὶν ἢ πρόφασις τῆς ἡλικίας καταστήσῃ τῆς ψυχῆς τὰ πάθη ἀθεράπευτα.

Ἄδαμάνθιος Κοραΐς

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ὁ λύτης τῶν δεσμῶν.

Τὴν κοινὴν περιέργειαν κινεῖ ἐν Βερολίῳ ὁ Ἐρρίκος Οὐδίνης, ὅστις δίδει παραστάσεις πρωτοτυπώτατας εἰς ἕν τῶν ἐκεῖ θεάτρων. Συνίστανται αὗται εἰς τὴν λύσιν παντὸς δεσμοῦ, εἶναι δὲ τὸσον καταπληκτικόν τὸ φαινόμενον, ὥστε αὐτὸς ὁ διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας τοῦ Βερολίνου ἠθέλησε νὰ δώσῃ ὁ τεχνίτης ἰδιαιτέραν παράστασιν χάριν αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπαλλήλων του. Προσῆλθη λοιπὸν εἰς τὴν Ἀστυνομίαν, ὅπου τοῦ ἔδωσαν κατὰ πρῶτον χεῖρας καὶ πόδας. Εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἔθεσαν τὰς δυνατωτέρας χειροπέδας, ἃς ποτε ἐπενόησεν ἀνθρωπίνῃ ἀστυνομίᾳ ἔπειτα ἠνώθησαν αἱ δύο του πόδες δι' ἰσχυροτάτης ἀλύσεως, οὕτως ὥστε τὸ

σῶμα τοῦ ἄκουσίου δεσμοῦτοῦ ἔπρεπε νὰ μένῃ κυρτόν. Ἄλλ' ὁ Οὐδίνης διὰ δύο τριῶν γοργῶν κινήσεων παρέδωκεν εἰς τὸν ἀστυνόμον τὰ δεσμά, αἵτινα ἔπλεζον τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας! Δὲν τὰ ἔθραυσε, δὲν τὰ ἐλύγισε, δὲν ἔκαμιν εἰς αὐτὰ τίποτε, ἐν τούτοις τὸ γεγονός ἦτο, ὅτι αὐτὸς ἠλευθερώθη, ἀφήσας ὅλους μὲ τὸ στόμα ἀνοικτόν. Ἐπανέλαθε δὲ ἀκόμη δυσκολώτερον πείραγμα. Τοῦ ἐδέθησαν αἱ χεῖρες ὀπισθάγκωνα μὲ ἀλυσιν σιδηρᾶν, καὶ εἰς μίαν στιγμὴν τὰς ἔλυσε.

Τὸ θαυμασιώτερον κατόρθωμά του εἶναι τὸ ἐξῆς: Τοῦ δένουν τὰς χεῖρας καὶ τὸν κλείουν εἰς σάκκον, ὅστις δένεται ἀνωθεν τῆς κεφαλῆς του καὶ σφραγίζεται μὲ τὰς σφραγίδας τῶν παρισταμένων δημοσιογράφων. Ἐπειτα τὸν κλείουν εἰς μέγα κιδώτιον, τὸ ὅποσον κλειδώνεται καὶ δένεται σταυροειδῶς μὲ σχοινία, καὶ τέλος τίθεται ὀπισθεν παραπατάσματος. Ἀλλὰ δὲν παρέρχονται ὀλίγα δευτερόλεπτα καὶ ὁ λύτης τῶν δεσμῶν προβάλλει εἰς τὴν σκηνὴν ἐλεύθερος καὶ μειδίων.

Τὰ ὑγιεινὰ ἐνδύματα.

Γερμανὸς ἐπιστήμων ἐδημοσίευσεν πραγματεῖαν περὶ τοῦ καλλιτέρου ἐνδύματος ὑπὸ ἔσποιν ὑγιεινῆν. Συνιστᾷ οὗτος τὴν χρῆσιν βαμβακερῶν ὑφασμάτων, διότι ταῦτα ἔχουν πόρους καὶ δύνανται εὐκολώτερον ν' ἀπολυμκνωθῶσι. Συνιστᾷ ἐπί πλέον νὰ μὴ δένωνται τὰ ἀσπρόρρουχα, ἀλλὰ νὰ ἀφίνεται ὅσον τὸ δυνατόν ἐλευθέρᾳ ἡ κυκλοφορία τοῦ ἀέρος. Ἐπιζητεῖ τὴν κατάργησιν τῶν κολληρισμένων ὑποκαμίσων καὶ περιλατιμίων διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ τοῦ μεταξωτοῦ ὑφάσματος διὰ τὰς γυναῖκας. Διὰ τὸν στηθόδεσμον ἀποφαίνεται, ὅτι ἐὰν δὲν σφίγγεται πολὺ, ἐπιφέρει μᾶλλον καλὸν, διότι δὲν ἀφίνει τὰ ἐσωτερικὰ ὄργανα νὰ λάδωσι μεγάλας διαστάσεις ἐκ τῆς λειτουργίας. Ἴσως εἰς τὸν στηθόδεσμον, λέγει, ὀφείλεται τὸ φαινόμενον, ὅτι αἱ γυναῖκες σπανιώτατα πάσχουσιν ἀπὸ στομαχικῆν διατάραξιν, τὸσον συνήθη εἰς τοὺς ἄνδρας. Τὰ μικρὰ παιδιὰ πρέπει νὰ συνηθίζονται εἰς τὰ ἐλαφρὰ ἐνδύματα, διότι ἐπέρχεται ταχύτερα ἢ καθύς ἐν τῷ ὄργανισμῷ, αὐξάνει ἢ ὀρεξίς καὶ γίνεται ταχύτερα ἢ ἀνανέωσις. Ἐκεῖνο τὸ ὅποσον ρητῶς ἀπαγορεύει ἀπὸ τὴν ἐνδυμασίαν εἶναι τὸ μεταξωτὸν ὑφάσμα.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΒΙΟΥ

Διατήρησις τοῦ ἀρώματος τῶν ἱῶν.

Ἐὰν κόψετε νωπὰ ἴα — μενεξέδες — καὶ θέσετε ἐντὸς μικρᾶς καθαρωτάτης φιάλης ἐναλλάξ ὀλίγα ἴα καὶ ὀλίγον ἄλας μαγειρικόν, κλείσατε δὲ ἐρμητικῶς τὴν φιάλην καὶ τὴν φυλάξτε εἰς μέρος στεγνόν, ἔχετε μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας ἔτοιμον καὶ διαρκὲς ἄρωμα ἱῶν. Ὅσακις θέλετε ν' ἀρωματίσετε τὸ δωμάτιόν σας, ἀνοίγετε ἐπὶ τινὰς στιγμὰς τὴν φιάλην καὶ κατόπιν τὴν κλείσατε πάλιν καὶ τὴν φυλάσσατε. Ἐπὶ μῆνας πολλοὺς διὰ τοῦ μέσου τούτου ἔχετε πρόχειρον ἄρωμα ἱῶν.